

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Mgr. Alena Klvaňová

**Komparace stranických systémů České republiky
a Republiky Slovinsko: problém stability**

Diplomová práce

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Komparace stranických systémů České republiky a Republiky Slovinsko: problém stability“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 30. dubna 2016

.....
Mgr. Alena Klvaňová

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé diplomové práce panu doc. PhDr. Vlastimilu Fialovi, CSc., za jeho odborné vedení, cenné připomínky, vstřícnost a ochotu při zpracování této práce.

Upřímné poděkování patří rovněž všem, kteří mě v průběhu studia podporovali.

Obsah

Úvod	7
1 Teoretická východiska pro analýzu stranických systémů	10
1.1 Definice stranického systému	10
1.2 Teoretický koncept institucionalizace.....	11
1.3 Kritéria institucionalizace stranických systémů.....	12
2 Historický exkurz do vývoje českého a slovinského stranického systému	17
2.1 Vývoj stranického systému České republiky	17
2.1.1 Český stranický systém po roce 1989 a dominance Občanského fóra	18
2.1.2 Krystalizace českého stranického systému.....	18
2.1.3 Stranický systém ve znamení stabilizace a redukce relevantních stran.....	20
2.1.4 Propad hlavních aktérů české politické scény a vzestup nových subjektů.....	21
2.2 Vývoj stranického systému Republiky Slovinsko	25
2.2.1 Slovinský stranický systém v letech 1989–1991.....	26
2.2.2 Stabilizace stranického systému	27
2.2.3 Vzestup nových subjektů na slovinské politické scéně.....	30
3 Institucionalizace stranického systému	34
3.1 Faktory ovlivňující institucionalizaci stranického systému	34
3.2 Měření institucionalizace českého a slovinského stranického systému.....	36
3.2.1 Zakotvenost politických stran ve stranickém systému	36
3.2.2 Stabilita stranického soutěžení	40
3.2.3 Kvalita stranického soutěžení.....	43
3.3 Shrnutí a zhodnocení situace z hlediska institucionalizace stranického systému.....	43
Závěr	46
Seznam použitých zdrojů.....	48
Shrnutí.....	52
Abstract	52
Seznam klíčových slov	53
Keyword list	53

Seznam použitých zkratk

ANO	ANO 2011
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
DEMOS	Demokratická opozice Slovinska (Demokratična opozicija Slovenije)
DeSUS	Demokratická strana důchodců Slovinska (Demokratična stranka upokojencev Slovenije)
DLGV	Občanská listina Gregora Viranta (Državljska lista Gregorja Viranta)
DS	Demokratická strana (Demokraska stranka)
HSD-SMS	Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko
KDU/KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie/Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČ	Komunistická strana Československa
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
LDS	Liberálně demokratická strana (Liberalno demokraska stranka)/ Liberální demokracie Slovinska (Liberalna demokracija Slovenije)
LSU	Liberálně sociální unie
LZJ-PS	Listina Zorana Jankoviće – Pozitivní Slovinsko (Lista Zorana Jankovića – Pozitivna Slovenija)
NSi	Nové Slovinsko (Nova Slovenija)
ODA	Občanská demokratická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
OH	Občanské hnutí
PS	Pozitivní Slovinsko (Pozitivna Slovenija)
RMS	Republikáni Miroslava Sládka
SD	Sociální demokraté (Socialni demokrati)
SDS	Sociálně demokratická strana (Socialdemokraska stranka)
SDZ	Slovinský demokratický svaz (Slovenska demokratična zveza)
SDZS	Sociálnědemokratický svaz Slovinska (Socialdemokraska zveza Slovenije)
SKD	Slovinští křesťanští demokraté (Slovenski krščanski demokrati)
SKZ	Slovinský selský svaz (Slovenska kmečka zveza)
SLS	Slovinská lidová strana (Slovenska ljudska stranka)
SMC	Strana Mira Cerara (Stranka Mira Cerarja)/Strana moderního centra (Stranka modernega centra)
SMS	Strana mladých Slovinska (Stranka mladih Slovenije)
SNS	Slovinská národní strana (Slovenska nacionalna stranka)
SPOZ	Strana práv občanů Zemanovci
SPR-RSČ	Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa
SSS	Socialistická strana Slovinska (Slovenska socialistična stranka)
SZ	Strana zelených
SZS-SZDL	Socialistický svaz Slovinska (Socialistična zveza Slovenije)
US/US-DEU	Unie Svobody/Unie Svobody – Demokratická Unie
Úsvit	Úsvit přímé demokracie
VPN	Veřejnost proti násilí
VV	Věci veřejné
ZaAB	Aliance Alenky Bratuškové (Zavezništvo Alenke Bratušek)
ZKJ	Svaz komunistů Jugoslávie (Zveza komunistov Jugoslavije)
ZKS	Svaz komunistů Slovinska (Zveza komunistov Slovenije)

ZKS-SDP	ZKS – Strana demokratické obnovy (ZKS – Stranka demokratične prenove)
ZL	Sjednocená kandidátka (Združena lista)
ZL	Sjednocená levice (Združena levica)
ZLSD	Sjednocená kandidátka sociálných demokratů (Združena lista socialnih demokratov)
ZS	Zelení Slovinska (Zeleni Slovenije)
ZSMS-LS	Svaz socialistické mládeže Slovinska – Liberální strana (Zveza socialistične mladine Slovenije – Liberalna stranka)

Seznam tabulek

Tabulka 1: Hlavní a vedlejší kritéria institucionalizace stranických systémů.....	13
Tabulka 2: Výsledky voleb do České národní rady v letech 1990–1992.....	18
Tabulka 3: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v letech 1996–2006	20
Tabulka 4: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v letech 2010–2013	21
Tabulka 5: Výsledky voleb do Společensko-politického sboru v roce 1990	26
Tabulka 6: Výsledky voleb do Národního shromáždění v letech 1992–2008	27
Tabulka 7: Výsledky voleb do Národního shromáždění v letech 2011–2014	30
Tabulka 8: Volební podpora českých politických stran v parlamentních volbách.....	36
Tabulka 9: Volební podpora slovinských politických stran v parlamentních volbách.....	37
Tabulka 10: Výsledky prezidentských voleb v roce 2013 v České republice.....	37
Tabulka 11: Výsledky prezidentských voleb v letech 1992–2012 ve Slovinsku.....	38
Tabulka 12: Volatilita českých politických stran	40
Tabulka 13: Volatilita slovinských politických stran.....	41
Tabulka 14: Celková úroveň institucionalizace českého stranického systému	43
Tabulka 15: Celková úroveň institucionalizace slovinského stranického systému.....	44

Úvod

Po druhé světové válce se země tzv. východního bloku dostaly pod sovětský vliv. V těchto zemích byl nastolen totalitní režim, ve kterém hrála dominantní úlohu pouze jedna politická strana, a to komunistická. Soutěž politických stran v tomto období pod vládou komunistické ideologie byla vyloučena. Po pádu těchto režimů se v jednotlivých státech přešlo k demokracii, jež je charakterizována pluralitou politických stran. Země se najednou musely naučit, jak nové uspořádání států funguje. Lidé se mohli ve svobodných volbách rozhodnout pro určitou politickou stranu dle jejich preferencí. Postupně docházelo ke vzniku určitých stranických systémů. Je zajímavé pozorovat, jak se tyto systémy etablovaly a stabilizovaly, případně nestabilizovaly.

V naší diplomové práci se pokusíme zaměřit na vývoj stranického systému České republiky a Republiky Slovinsko, přičemž hlavní pozornost věnujeme otázce jejich stability. Tyto země nemají ještě dlouhodobou zavedenou demokracii oproti západoevropským státům, a tudíž je zajímavé se podívat, jak je utvářena stabilita stranických systémů v tak mladých demokraciích.

Stranické systémy lze dle italského afrikanisty Giovanniho M. Carbone zkoumat z několika přístupů, kterými je přístup sociologický, volební, morfologický a institucionální.¹ Jelikož v obou vybraných zemích došlo během posledních let (cca pět let nazpět) k narušení dosavadní stability stranického systému, jež byla pro obě země charakteristická, rozhodli jsme se je zkoumat z hlediska institucionálního aspektu soustředujícího se na problematiku stability stranických systémů.

Tato práce si klade za cíl odpovědět na tři výzkumné otázky. První výzkumná otázka zní, jakými zásadními změnami prošel v posledním období stranický systém České republiky a Republiky Slovinsko? Odpověď na ni nalezneme v druhé kapitole práce. Dále bychom se chtěli zaměřit na otázku, do jaké míry jsou oba stranické systémy institucionalizované a jaké příčiny vyvolávají jejich případnou nestabilitu. Na tuto výzkumnou otázku se snaží odpovědět třetí kapitola práce. Předkládaný text by měl potvrdit nebo vyvrátit tuto hypotézu: oba stranické systémy nejsou institucionalizované.

Vzhledem k tomu, že od pádu komunismu v České republice a v Republice Slovinsko neuběhla příliš dlouhá doba a stranické systémy procházejí určitým pozoruhodným vývojem po nastolení demokracie, považujeme dané téma za vhodné k našemu zkoumání, neboť je stále aktuální. Důvodem pro výběr komparace českého stranického systému se slovinským

¹ CARBONE, Giovanni M. Political Parties and Party Systems in Africa: Themes and Research Perspectives. *World Political Science Review*, 2007, roč. 2, č. 3, s. 11–16.

byl blízký vztah autorky práce k Republice Slovinsko, v níž strávila studijní pobyt v rámci svého studia slovinského jazyka a dále tuto zemi navštěvovala při různých akcích, například letní škola či konference.

Při našem dosavadním studiu jsme narazili na zpracování jednotlivých stranických systémů v různých zemích. Je možné se setkat s několika pracemi, které se zabývají srovnáním jiných institutů, jež mají na naše téma do jisté míry také vliv, například volebních systémů, nicméně jsme nenašli ucelenou komparaci českého a slovinského stranického systému.

Ke zpracování diplomové práce budeme používat především odbornou literaturu českou a slovinskou, přičemž můžeme vyzdvihnout jména autorů jako je Ladislav Cabada a Danica Fink-Hafnerová, kteří se zabývají politickými a stranickými systémy vybraných zemí. Při psaní práce budeme zohledňovat také odborné články a příspěvky ve sbornících, neboť určité informace nenalezneme v odborné literatuře. Stejně tak budeme muset vycházet i z internetových zdrojů, z nichž budeme brát informace o volebních výsledcích a současné situaci týkající se stranických systémů.

Z hlediska metodologie budeme v diplomové práci využívat hlavně metodu deskripce, analýzy a komparace. S metodou deskripce budeme pracovat při popisování jednotlivých institutů, jako je například stranický systém. Analyzovat budeme vývoj stranických systémů, s čímž se setkáme v druhé kapitole. Za stěžejní metodu této práce je považována metoda komparace, za pomoci níž budeme srovnávat český a slovinský stranický systém.

Práce bude strukturována do třech kapitol, přičemž se v rámci těchto kapitol setkáme s částí teoretickou a praktickou. První kapitola práce bude zaměřena na definici stranického systému a teoretický koncept institucionalizace. V rámci této kapitoly se budeme zabývat také výběrem relevantních indikátorů měření míry institucionalizace a několika metodologickými problémy, se kterými se je třeba před samotnou analýzou vyrovnat. V druhé kapitole práce přejdeme k popisu vývoje českého a slovinského stranického systému, kdy bude zohledněn vývoj od počátku 90. let a větší pozornost zaměříme na události posledních dvou voleb, jež bezesporu měly dopad na podobu stranického systému. Ústřední částí práce bude třetí kapitola zaměřující se na možné faktory ovlivňující institucionalizaci stranického systému a měření její míry na základě vybraných indikátorů, čímž získáme podklady pro odpověď na námi předloženou hypotézu. Při zpracování těchto kapitol bude provedeno i průběžné srovnání zvolených stranických systémů.

Téma stranických systémů je značně obsáhlé. Všechny činitele ovlivňující danou látku nebude proto možno zohlednit. Za důležité bychom mohli považovat podrobnější rozebrání jednotlivých faktorů, které působí na stabilitu stranických systémů. Tímto jsou například politické skandály, ekonomická situace, aktuální problémy, atd. V textu práce sice tyto aspekty budou naznačeny a zohledněny, ovšem nebudeme se jimi zabývat zevrubně. Nebudeme tedy zkoumat příčiny způsobující nestabilitu, ale omezíme se pouze na jejich konstatování.

1 Teoretická východiska pro analýzu stranických systémů

Výzkum politických stran a stranických systémů se stal velmi významným segmentem politické vědy. Jak jsme uvedli již v úvodu diplomové práce, lze stranické systémy zkoumat z několika metodologických přístupů. Jelikož je středem našeho zájmu otázka stability českého a slovinského stranického systému, nebude překvapením, že se v rámci výzkumu zaměříme na institucionální přístup. Před samotnou analýzou českého a slovinského stranického systému považujeme za nezbytné se nejdříve krátce zaměřit na skutečnost, jakým způsobem lze stranický systém chápat a jak jej definovat.

1.1 Definice stranického systému

Hned na začátek je třeba zdůraznit, že se koncepcemi stranického systému zabývala celá řada politologů, což vypovídá o skutečnosti, že víceméně neexistuje jeho jednotná definice. Na tomto místě je naší povinností zmínit nejznámější politology, kteří svou pozornost zaměřili na koncepci stranických systémů. Mezi ně patří Maurice Duverger, Jean Blondel a pak Giovanni Sartori, jehož kniha *Parties and Party Systems* se stala jedním z přelomových děl v celé politické vědě. Sartori ve své knize píše, že je stranický systém „*systémem interakcí vyplývajícím z mezistranické soutěže. To znamená, že systém, o kterém hovoříme, souvisí se vzájemným vztahem stran, s tím, jak je každá strana funkcí (v matematickém smyslu) ostatních stran a reaguje, soutěživě nebo jinak, na ostatní strany.*“² Můžeme říct, že je Sartoriho definice doposud přijímaná jako jedna z nejuhopitelnějších a zahrnuje v sobě dvě důležitá kritéria stranického systému. Těmi je interakce mezi jednotlivými politickými stranami a jejich soutěživost ve volbách. Ze Sartoriho definice můžeme vyvodit, že se stranický systém musí skládat nejméně ze dvou jednotek, v opačném případě by nebyla možná interakce a tedy ani soutěž mezi nimi. V souvislosti se Sartoriho definicí můžeme říct, že vznikají v soudobých vědeckých publikacích její nejrůznější variace. Zmínit lze amerického politologa Scotta Mainwaringa, dle kterého je stranický systém souborem politických stran, které interagují v ustálených vzorcích.³ Díky těmto definicím si můžeme nyní představit, co stranický systém ohraničuje. Otázkou však stále zůstává, které politické strany tvoří stranický systém. V tomto ohledu budeme v rámci naší analýzy vycházet z euroamerického modelu stranického systému, podle kterého jej tvoří pouze strany s dlouhodobým parlamentním

² SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 55.

³ MAINWARING, Scott. *Rethinking Party Systems in the Third Wave of Democratization. The Case of Brazil*. Stanford: Stanford University Press, 1999, s. 24.

zastoupením.⁴ Při měření míry institucionalizace se budeme tedy řídit touto definicí a zohledňovat pouze parlamentní politické strany, neboť se domníváme, že právě ty mají rozhodující vliv na podobu a stabilitu stranického systému.

1.2 Teoretický koncept institucionalizace

Lze obecně říct, že problematika institucionalizace je v současné době jedním z klíčových témat výzkumu politických stran. Kořeny problematiky institucionalizace jako takové sahají hluboko do minulosti. Prakticky již od vzniku lidské společnosti byl výzkum institucí středem zájmu nejrůznějších badatelů. Nutné je na tomto místě dodat, že byla teorie institucionalizace politikou přejata ze sociologie a jeho nejvlivnějšího směru strukturálního funkcionalismu.⁵ V této souvislosti nemůžeme opomenout jméno jednoho ze zakladatelů moderní sociologie, Maxe Webera, který institucionalizaci chápal jako „*proces vytváření právně-racionálního systému institucí*“⁶, přičemž důrazem na chování jednotlivce poukázal i na její sociálně-psychologické aspekty. Zmínit musíme taktéž amerického politického teoretika Samuela Phillipse Huntingtona, který institucionalizaci definoval jako proces, jímž organizace a procedury získávají hodnotu a stabilitu. Podle Huntingtona se jednotlivé organizace vyznačují různou úrovní institucionalizace, kterou lze definovat podle čtyř kritérií. Těmi je adaptabilita, komplexnost, autonomie a soudržnost.⁷ Vliv na výzkum problematiky institucionalizace měla bezesporu také publikace Angela Panebianca, která poukazuje na skutečnost, že je potřeba na politické strany nahlížet jako na organizace, které procházejí určitým vývojem a reagují na změny prostředí. Autor ve své publikaci předkládá dvě měřítka pro analýzu stupně institucionalizace, stupeň autonomie a stupeň systémovosti, a pět faktorů rozhodujících o její úrovni.⁸ Jelikož však není cílem diplomové práce být vyčerpávajícím popisem přístupů jednotlivých autorů k institucionalizaci, nýbrž pouze nástinem počátků jejího výzkumu, nebudeme se tímto tématem dále podrobněji zabývat a přejdeme k posledním teoretickým výzkumům institucionalizace politických stran a stranických systémů, které jsou důležité i pro potřeby naší práce.

⁴ FIALA, Vlastimil. *Institucionalizace mosambických politických stran a stranického systému*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2015, s. 65.

⁵ STAUBER, Jakub. Organizační vývoj nových politických stran v České republice pohledem teorie institucionalizace. *Acta Politologica*, 2015, roč. 7, č. 2, s. 135.

⁶ FIALA, Vlastimil a kol. *Politické strany Afriky, Asie a Latinské Ameriky: rysy politického stranictví*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, s. 67.

⁷ HUNTINGTON, P. Samuel. *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press, 1968, s. 12.

⁸ Více k jednotlivým přístupům viz PANEBIANCO, Angelo. *Political parties: organization and power*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988, s. 55–59.

Můžeme říct, že základy současných výzkumů institucionalismu položili američtí politologové Scott Mainwaring a Timothy R. Scully, kteří se ve své původní práci zaměřili na institucionalizaci stranických systémů latinskoamerických zemí a současně stanovili rámec pro analýzu míry institucionalizace dle čtyř kritérií. Těmi je voličská volatilita, která úzce souvisí se stabilitou mezistranické soutěže, stupeň sociálního zakořenění politických stran ve společnosti, akceptace voleb jako legitimního zdroje politické moci a v neposlední řadě stupeň stranické organizace, respektive kvalita organizačních struktur politických stran.⁹ Na tomto místě musíme zmínit postřeh Maxmiliána Strmisky, který proti Mainwaringovu přístupu namítá, že vzhledem k jeho definici stranického systému autoři při zkoumání institucionalizace systému využívají pouze jedno kritérium, kterým je stabilita mezistranické soutěže, neboť pouze ta má přímý vztah ke vzorcům interakcí politických stran. Podle Strmisky by se proto měly zbývající tři kritéria posuzovat v rámci predispozic pro fungování systému.¹⁰ Navzdory výše uvedenému jsme se však rozhodli úplně nezavrhnout Mainwaringovu a Scullyho metodologii a částečně ji využít i pro účely našeho výzkumu. Musíme však na tomto místě podotknout, že budeme při měření institucionalizace českého a slovinského stranického systému vycházet zejména z práce Vlastimila Fialy¹¹ o institucionalizaci mosambických politických stran a stranického systému, ve které autor pracuje nejen s indikátory zformulovanými výše uvedenými autory, ale využívá také kritérií vlastních či vyextrahovaných z různé odborné literatury.¹²

1.3 Kritéria institucionalizace stranických systémů

Jak jsme již výše naznačili, institucionalizace stranických systémů se dá měřit pomocí nejrůznějších kritérií. Na základě naší hlubší analýzy jsme dospěli k závěru, že jsou pro posouzení míry institucionalizace českého a slovinského stranického systému významná níže uvedená kritéria, která budeme definovat v následující části textu a poté aplikovat na příkladu českého a slovinského stranického systému ve třetí kapitole diplomové práce.

⁹ FIALA, Vlastimil. *Institucionalizace mosambických politických stran a stranického systému*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2015, s. 68.

¹⁰ STRMISKA, Maxmilián. *Scott Mainwaring a teorie stranických systémů ve třetí vlně demokratizace. Několik podnětů k diskusi* [online]. cepsr.com, 2000 [cit. 27. března 2016]. Dostupné na <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=134>>.

¹¹ Více k možným kritériím měření institucionalizace viz FIALA, Vlastimil. *Institucionalizace mosambických politických stran a stranického systému*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2015.

¹² Za zmínku stojí KUENZI, Michelle, LAMBRIGHT, Gina. Party System Institutionalization in 30 African Countries. *Party Politics*, 2001, roč. 7, č. 4; BASEDAU, Matthias, STROH, Alexander. *Measuring Party Institutionalization in Developing Countries: A New Research Instrument Applied to 28 African Political Parties*. Hamburg: GIGA Working Papers No. 69; RANDALL, Vicky, SVASAND, Lars. Party Institutionalization in New Democracies. *Party Politics*, 2002, roč. 8, č. 1.

Tabulka 1: Hlavní a vedlejší kritéria institucionalizace stranických systémů

Hlavní kritéria	Vedlejší kritéria
Zakotvenost politických stran ve stranickém systému	Dlouhodobá podpora parlamentních politických stran
	Podpora prezidentských outsiderů
Stabilita stranického soutěžení	Dlouhodobá volatilita politických stran v parlamentních volbách
Kvalita stranického soutěžení	Pravidelnost soutěžního cyklu

Zdroj: FIALA, Vlastimil. *Institucionalizace mosambických politických stran a stranického systému*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2015, s. 248

Než přistoupíme k samotné definici jednotlivých indikátorů, měli bychom se nejdříve vypořádat s několika metodologickými problémy. Prvním z nich je otázka ohledně počátku výzkumu institucionalizace stranických systémů. V případě České republiky jsme se rozhodli zkoumat stranický systém od prvních voleb do Poslanecké sněmovny v roce 1996, od kdy jej můžeme považovat za relativně stabilní a již zkystalizovaný, u Slovinska položíme počátek výzkumu stranického systému do roku 1992, kdy se v zemi konaly první volby do Národního shromáždění. Další významnou metodologickou otázkou je, které strany v rámci analýzy zkoumat. Již výše jsme uvedli, že budeme v diplomové práci vycházet z euroamerického modelu, dle kterého je stranický systém složen pouze z parlamentních stran. Na tomto místě však musíme dodat, že především v rámci volební podpory a volatility budeme zkoumat pouze politické strany s dlouhodobým parlamentním zastoupením. Ačkoliv se v českém i slovinském parlamentu zejména v posledních letech objevily nové politické subjekty, své parlamentní zastoupení si v dalších volbách neuhájily, proto se domníváme, že nemá smysl jim věnovat větší pozornost.

Prvním kritériem, na které se v diplomové práci zaměříme, bude zakotvenost politických stran ve stranickém systému, v jehož rámci nás bude nejdříve zajímat volební podpora parlamentních politických stran. Na tomto místě musíme zdůraznit, že bude našim cílem zejména posouzení stability průměrné volební podpory politických stran s dlouhodobým parlamentním zastoupením, neboť vycházíme z předpokladu, že se stranický systém vyznačuje větší stabilitou, pokud jsou si zavedené politické strany schopny udržet dlouhodobou podporu svých voličů. Dlouhodobou volební podporu vypočítáme tím způsobem, že sečteme volební zisky zavedených parlamentních stran ve všech volebních cyklech a následně zprůměrujeme. Pro bodové hodnocení volební podpory využijeme modelu sestaveného V. Fialou, který vypadá následovně:

- 3,0 = více jak 80 % hlasů
- 2,5 = 79–70 % hlasů
- 2,0 = 69–60 % hlasů
- 1,5 = 59–50 % hlasů
- 1,0 = méně jak 50 % hlasů¹³

K posouzení zakotvenosti politických stran ve stranickém systému jsme se rozhodli využít také indikátor podpory outsiderů v prezidentských volbách, který souvisí s hlasováním pro kandidáty neparlamentních stran. K výběru tohoto indikátoru nás přesvědčila hypotéza autorů S. Mainwaringa a Mariana Torcala, kteří jsou toho názoru, že vysoké voličské preference kandidátů parlamentních politických stran jsou důkazem jejich zakotvenosti, naopak vysoká podpora nezávislých kandidátů nebo kandidátů neparlamentní strany, které oba autoři označují jako outsiders, je svědectvím nezakotvenosti politické strany ve společnosti.¹⁴ Na tomto místě musíme podotknout, že budeme brát v potaz pouze výsledky prezidentských voleb v prvním kole, neboť se domníváme, že právě pouze první kolo nám může odpovědět na otázku, zda voliči při výběru přihlíží ke stranické příslušnosti prezidentského kandidáta. Současně musíme dodat, že v tomto ohledu považujeme za parlamentní stranu takovou stranu, která má parlamentní zastoupení v době konání voleb. Za outsidera proto budeme považovat i kandidáta strany, která v historické perspektivě sice překročila povinný volební práh, nicméně v době konání prezidentských voleb nebyla stranou parlamentní. Model indikátoru podpory prezidentských outsiderů, který pro získání výsledné hodnoty použijeme, vypadá následovně:

- 3,0 = méně jak 5 % hlasů
- 2,5 = 6–9 % hlasů
- 2,0 = 10–19 % hlasů
- 1,5 = 20–29 % hlasů
- 1,0 = 30 % a více hlasů¹⁵

Do naší diplomové práce zakomponujeme také nejčastěji používaný indikátor stability stranického systému, kterým je voličská volatilita zrekonstruovaná Mogensem Pedersenem.

¹³ FIALA, Vlastimil. *Institucionalizace mosambických politických stran a stranického systému*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2015, s. 74.

¹⁴ MAINWARING, Scott, TORCAL, Mariano. Party System Institutionalization and Party System Theory After the Third Wave of Democratization. In KATZ, S. Richard, CROTTY, William (eds.). *Handbook of Party Politics*. London: Sage, 2006, s. 216.

¹⁵ FIALA, Vlastimil. *Institucionalizace...*, s. 75.

Hlavní ambicí Pedersenova indexu voličské volatility je popsat fluktuaci volební podpory mezi jednotlivými politickými stranami ve dvou po sobě jdoucích volbách. Voličská volatilita se podle zmíněného indexu vypočítá sečtením veškerých procentních změn zisků politických stran a následným vydělením uvedeného čísla dvěma.¹⁶ Je nutné na tomto místě dodat, že není index voličské volatility určen k zjištění stability volebního chování voliče, nýbrž je vhodný právě pro výzkum agregované podpory, respektive stability daného stranického systému. Tento fakt odůvodňuje Šedo ve své studii tím, že nezáleží, od koho strany získaly své hlasy, jelikož by stejně dvě rovnocenně silné strany s 50 % ziskem ve dvou po sobě jdoucích volbách, kdy došlo pouze k výměně voličů, dosáhly nulové hodnoty indexu. Pro znázornění přikládáme také vzorec Pedersenova indexu, který vypadá následovně:

$$V = \frac{1}{2} \sum |p_{it} - p_{it-1}|^{17}$$

Na tomto místě musíme zdůraznit, že se v rámci výzkumu stability stranického soutěžení neomezíme pouze na měření změny volební podpory mezi dvěma posledními volbami, ale vypočítáme průměrnou dlouhodobou volatilitu ve všech sledovaných volebních cyklech. Jak už jsme výše zmínili, máme určitý metodologický problém také v otázce, jaké strany do výpočtů zahrnout. Ačkoliv valná většina autorů zahrnuje do výpočtů všechny strany bez ohledu na jejich velikost, zaměříme naši pozornost pouze na volatilitu zavedených parlamentních stran. V diplomové práci představíme nejdříve výpočty volatility jednotlivých českých a slovinských politických stran s parlamentním zastoupením, přičemž nás bude následně zajímat průměrná dlouhodobá volatilita těchto stran. K získání bodového hodnocení se budeme řídit dle následujícího modelu výpočtu stability stranického soutěžení:

- 3,0 = 0–5 %
- 2,0 = 6–10 %
- 1,0 = více jak 11 %¹⁸

V rámci našeho výzkumu vezmeme v úvahu i jedno vnější kritérium institucionalizace stranického systému, kterým je kvalita stranického soutěžení. Musíme na tomto místě podotknout, že většina výše uvedených odborníků při stanovení konečného indikátoru

¹⁶ CABADA, Ladislav, HLOUŠEK, Vít, JUREK, Petr. *Ztraceny v tranzici? Minulost a přítomnost politického stranictví ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2013, s. 125–126.

¹⁷ V Pedersenově vzorci představuje p_{it} procento mandátů získaných stranou i ve zkoumaných volbách t a p_{it-1} pak procento mandátů pro stranu i v předchozích volbách. Více k Pedersenovu indexu viz ŠEDO, Jakub. Vybrané problémy kvantitativního výzkumu stability stranických systémů a jejich možná řešení. *European Electoral Studies*, 2011, roč. 6, č. 1, s. 64.

¹⁸ FIALA, Vlastimil. *Institucionalizace mosambických politických stran a stranického systému*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2015, s. 228.

institucionalizace stranického systému nebere v potaz toto kritérium. My jsme však toho názoru, že nám kvalita stranického soutěžení rovněž umožní posoudit stabilitu stranického systému. V souvislosti s tímto kritériem se zaměříme na dílčí indikátor pravidelnosti voleb. Podobně jako V. Fiala vycházíme i my z hypotézy, že pokud se v zemi nekonají volby v pravidelných termínech, můžeme stranický systém považovat za méně institucionalizovaný. Je třeba si uvědomit, že nepravidelná volební soutěž může mít negativní dopad nejen na politické strany, ale také na přesvědčení voličů, že jsou volby prostředkem rozdělení politické moci.¹⁹ K bodovému hodnocení si mírným způsobem upravíme model vytvořený V. Fialou, neboť jeho model hovoří pouze o příčinách nepravidelnosti voleb, nicméně neuvádí rozpětí procent, respektive počet voleb konaných v nepravidelných termínech od sledovaného volebního období. Námi upravený indikátor pravidelnosti voleb vypadá následovně:

- 3,0 = 100 % pravidelnost voleb
- 2,0 = 60 % pravidelnost voleb
- 1,0 = méně jako 60 % pravidelnost voleb²⁰

Na základě zprůměrování všech výše uvedených dílčích a celkových indikátorů získáme odpověď na to, do jaké míry je český a slovinský stranický systém institucionalizovaný. Pro určení celkové úrovně institucionalizace použijeme následující model vytvořený autory S. Mainwaringem a T. Scullym:

- 3,0 = vysoká úroveň institucionalizace
- 2,5 = středně vysoká úroveň institucionalizace
- 2,0 = střední úroveň institucionalizace
- 1,5 = středně nízká úroveň institucionalizace
- 1,0 = nízká úroveň institucionalizace²¹

¹⁹ FIALA, Vlastimil. *Institucionalizace mosambických politických stran a stranického systému*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2015, s. 260.

²⁰ Model vytvořený na základě autorčina uvážení.

²¹ KUENZI, Michelle, LAMBRIGHT, Gina. Party System Institutionalization in 30 African Countries. *Party Politics*, 2001, roč. 7, č. 4, s. 443.

2 Historický exkurz do vývoje českého a slovinského stranického systému

Abychom mohli co nejlépe odpovědět na námi zvolené výzkumné otázky, zaměříme se nejdříve v následující části textu na vývoj českého a slovinského stranického systému od počátku 90. let, přičemž věnujeme větší pozornost zejména událostem posledních let, které bezesporu měly dopad na podobu obou stranických systémů.

2.1 Vývoj stranického systému České republiky

Hned na úvod musíme říct, že procházel český stranický systém v průběhu 19. a 20. století složitým vývojem a jeho formování lze různým způsobem periodizovat.²² Ačkoliv rozděluje řada politologů jednotlivá období na základě voleb do České národní rady a Poslanecké sněmovny, domníváme se stejně jako Linek a Lyons, že by se měl rozdělit vývoj českého stranického systému z důvodu jeho proměn nejen v období voleb, nýbrž také mezi nimi, do tří, respektive čtyř fází, které zohledňují zejména vznik vůdčích aktérů stranického systému, jejich identity a interakci. První fázi autoři zařazují do období vůdčí role Občanského fóra (dále jen OF) a ustanovení dvou vedlejších pólů stranického systému v roce 1990. Druhou fází, která se nesla ve znamení krystalizace hlavních pólů stranického systému a utváření základních vztahů mezi nimi, lze časově vymezit mezi roky 1990–1996. Typickým prvkem třetí fáze je stabilizace stranického systému a redukce relevantních stran, která započala v období následujícím po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1996.²³ Na základě událostí v posledních několika letech si troufáme ke zmíněným časovým obdobím přiřadit novou, v pořadí čtvrtou, fázi ve vývoji českého stranického systému, která má své počátky v průběhu roku 2009 a je typická výrazným propadem volební podpory dvou hlavních politických stran, České strany sociálně demokratické (dále jen ČSSD) a Občanské demokratické strany (dále jen ODS), a vzestupem nových subjektů na politické scéně.

V následujících odstavcích práce nejdříve představíme v rámci námi stanovené periodizace vývoje stranického systému volební zisky politických stran, které překročily

²² Viz například STRMISKA, Maxmilián a kol. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005; FIALA, Petr, HLOUŠEK, Vít. *Stranický systém České republiky*. In FIALA, Petr, HERBUT, Ryszard. *Středoevropské systémy politických stran. Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003; FIALA, Petr, MAREŠ, Miroslav, PŠEJA, Pavel. *Vývoj politických stran a jejich systému po listopadu 1989*. In VEČERNÍK, Jirí, MATĚJŮ, Petr (eds.). *Zpráva o vývoji české společnosti*. Praha: Academia, 1998; PŠEJA, Pavel. *Stranický systém České republiky. Politické strany a jejich vývoj 1989–1998*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005.

²³ LINEK, Lukáš, LYONS, Pat. *Dočasná stabilita? Volební podpora politických stran v České republice v letech 1990–2010*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2013, s. 32.

povinnou pětiprocentní volební klauzuli, načež se zaměříme na jednotlivé volební cykly a důležité momenty, které mohly mít vliv na podobu českého stranického systému.

2.1.1 Český stranický systém po roce 1989 a dominance Občanského fóra

Česká politická kultura prošla po roce 1989 mnoha významnými změnami. Sametová revoluce v listopadu probudila stranický systém k novému životu a znamenala konec vedoucí úlohy Komunistické strany Československa (dále jen KSČ). Ačkoliv byla pro období od pádu komunismu do prvních soutěživých voleb v červnu 1990 typickým znakem averze k politickým stranám plynoucí z dob komunistického režimu, vznikaly v zemi navzdory této nedůvěře desítky politických stran. Po svém ustavení se strany staly buď součástí hlavního aktéra daného období, OF, nebo působily samostatně.

Zaměříme-li se nyní v krátkosti na činnost OF, musíme na prvním místě říct, že se jednalo o politické hnutí, které společně s Veřejností proti násilí (VPN), působící na Slovensku, představovalo opozici proti komunistické straně. Její součástí bylo 14 politických subjektů²⁴ s výraznou všeobecně respektovanou postavou bývalého disidenta Václava Havla. Toto neformální, spontánně vzniklé hnutí bylo definováno jako mluvčí nespokojené československé společnosti, kterou mělo dovést ke svobodným volbám.²⁵

2.1.2 Krystalizace českého stranického systému

Tabulka 2: Výsledky voleb do České národní rady v letech 1990–1992

Politické strany	1990	1992
OF	49,50	–
KSČM*	13,24	14,05
HSD-SMS	10,03	5,87
KDU/KDU-ČSL	8,42	6,28
ODA	–	5,93
ČSSD	4,11	6,53
LSU	–	6,52
SPR-RSČ**	1,00	5,98
ODS***	–	29,73

* V roce 1992 kandidovala KSČM společně s Demokratickou levicí ČSFR v koalici Levý blok

** V roce 1990 kandidovala SPR-RSČ v koalici s Všelidovou demokratickou stranou

*** V roce 1992 kandidovala ODS v koalici s Křesťanskodemokratickou stranou

Zdroj: vlastní tabulka na základě oficiálních volebních výsledků (www.volby.cz)

²⁴ Více ke konkrétním politickým stranám a hnutím viz CABADA, Ladislav, ŠANC, David. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 158.

²⁵ LINEK, Lukáš, LYONS, Pat. *Dočasná stabilita? Volební podpora politických stran v České republice v letech 1990–2010*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2013, s. 33.

Lze obecně říct, že byly první svobodné volby po pádu komunistického režimu v roce 1990 ve své podstatě vnímány jako plebiscit ohledně demokratických změn v zemi.²⁶ Jak můžeme vidět, stalo se volebním vítězem protitotalitní OF a jeho vítězství potvrdilo skutečnost, že nadobro skončila éra komunistické strany. V tomto období se současně mezi voliči etablovaly a ve volbách získaly parlamentní zastoupení dva politické subjekty, které si své postavení v parlamentu uhájily i ve všech následujících volbách a staly se tak pevnou součástí českého stranického systému. Konkrétně hovoříme o přímé pokračovatelce totalitní KSČ, Komunistické straně Čech a Moravy (dále jen KSČM) a Křesťanské a demokratické unii (dále jen KDU).²⁷ Nutnou pětiprocentní volební klauzuli pro vstup do České národní rady překročila s velkým překvapením ještě regionálně orientované Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko (dále jen HSD-SMS). Nově ustavenou českou vládu, jejímž předsedou se stal Petr Pithart, tvořilo OF, KDU a HSD-SMS.²⁸

Důležitý mezník pro krystalizaci českého stranického systému představovaly volby v roce 1992, ve kterých získalo parlamentní zastoupení celkem osm politických stran či hnutí. Je třeba na tomto místě podotknout, že do voleb nekandidovalo již samotné OF, ale jeho nástupnické subjekty. Důvodem této skutečnosti byl fakt, že se OF již po volbách v roce 1990 začínalo kvůli širokému spektru ideologií a jedinému společnému pojítku, kterým byl antikomunismus, vnitřně polarizovat na proud pravicový a centristický, což vyvrcholilo v roce 1991 samotným rozpadem hnutí. OF se rozpadlo na dva nástupnické subjekty, kterým byla ODS a Občanské hnutí (OH). Kromě těchto stran začala samostatně vystupovat Občanská demokratická aliance (dále jen ODA), jež byla v době existence OF jejím kolektivním členem.²⁹ V parlamentních volbách v roce 1992 získalo parlamentní zastoupení z výše uvedených stran ODS a ODA. Nutné podotknout, že se absolutním vítězem voleb stala ODS, která se profilovala jako pravicová liberálně-konzervativní strana a svým vítězstvím potvrdila postavení nejvýraznějšího nástupnického subjektu zaniklého OF. Nelze opomenout ani skutečnost, že právě OF bylo zárodkem pravicově orientovaného politického stranicví v zemi.³⁰ Druhým nejsilnějším subjektem ve volbách v roce 1992 byla KSČM vystupující pod

²⁶ HLOUŠEK, Vít, KOPEČEK, Lubomír. *Konfliktní demokracie: moderní masová politika ve střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2004, s. 90.

²⁷ Jedinou výjimku, kdy se KDU-ČSL do Poslanecké sněmovny nedostala, byly volby v roce 2010.

²⁸ CABADA, Ladislav, ŠANC, David. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 118.

²⁹ LINEK, Lukáš, LYONS, Pat. *Dočasná stabilita? Volební podpora politických stran v České republice v letech 1990–2010*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2013, s. 33.

³⁰ PŠEJA, Pavel. *Stranický systém České republiky. Politické strany a jejich vývoj 1989–1998*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 54.

hlavičkou Levý blok. Vítězná strana v čele s Václavem Klausem sestavila středo-pravicovou vládní koalici ODS, KDU-ČSL a ODA.³¹

2.1.3 Stranický systém ve znamení stabilizace a redukce relevantních stran

Tabulka 3: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v letech 1996–2006

Politické strany	1996	1998	2002	2006
ODS	29,62	27,74	24,47	35,38
ČSSD	26,44	32,31	30,20	32,32
KDU-ČSL*	8,08	9,00	14,27	7,22
KSČM	10,33	11,03	18,51	12,81
SPR-RSČ/RMS**	8,01	3,90	0,97	–
ODA	6,36	–	0,50	–
US	–	8,60	–	0,30
SZ	–	1,12	2,36	6,29

* V roce 2002 kandidovaly KDU-ČSL a US-DEU v rámci Koalice

** V roce 2000 se ze SPR-RSČ ustanovili Republikáni Miroslava Sládka (RMS)

Zdroj: vlastní tabulka na základě oficiálních volebních výsledků (www.volby.cz)

Období eventuální stabilizace českého stranického systému a redukce relevantních stran přinesly volby v roce 1996 (tehdy již do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR), když se počet ve sněmovně zastoupených politických subjektů omezil na šest. Jak můžeme vidět, zvítězila ve volbách opět pravicová ODS. Hlavní událostí těchto voleb byl nicméně nárůst podpory levicové ČSSD, která skončila na druhém místě, čímž došlo ve stranické soustavě k přeskupování sil mezi stranami levého a pravého středu. Vítězná ODS po volbách uzavřela koalici s ODA a KDU-ČSL, nicméně strany nebyly schopny sestavit vládu většinovou. Dle Fialy a Hlouška došlo ve zkráceném volebním období 1996–1998 ke zřetelné profilaci relativních politických stran a k jejich vzájemnému vymezení na ose pravice-levice, která kopírovala tuto socioekonomickou konfliktní linii.³²

Předčasné volby, které se konaly v roce 1998, znamenaly v podstatě potvrzení dlouhodobějšího trendu vývoje českého stranického systému. Volby přinesly vítězství ČSSD, na druhém místě překvapivě skončila ODS, která tak překonala propad volebních preferencí způsobený vnitrostranickou krizí na sklonku roku 1997.³³ Kromě uvedených subjektů se do

³¹ CABADA, Ladislav, ŠANC, David. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 124.

³² FIALA, Petr, HLOUŠEK, Vít. *Stranický systém České republiky*. In FIALA, Petr, HERBUT, Ryszard. *Středoevropské systémy politických stran. Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003, s. 33.

³³ Krize byla vyvolána tzv. Sarajevským atentátem, kdy ministři za ODS Jan Ruml a Ivan Pilip vyzvali tehdejšího předsedu strany, Václava Klause, který v době výzvy pobýval v Sarajevu, aby opustil vládu i post

dolní komory parlamentu probjovala ještě KSČM, KDU-ČSL a nováček na politické scéně, Unie Svobody (US) vzniklá odštěpením od ODS po již zmíněné vnitrostranické krizi. Neúspěchem tak skončily předčasné volby pro republikány, což mělo za následek zejména snížení polarizace stranického systému. Nutné dodat, že nebyla povolební koaliční jednání jednoduchá, neboť v otázce složení vlády přicházelo v úvahu několik možných koalic. Patovou situaci prolomila až dohoda mezi ČSSD a ODS, kdy v polovině července obě strany podepsaly *Smlouvu o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice* (tzv. opoziční smlouvu), která upravila vztah mezi oběma subjekty a umožnila tak vytvoření jednobarevné menšinové vlády ČSSD, přičemž ODS jakožto opoziční straně byly přislíbeny významné posty předsedů obou komor parlamentu. V srpnu 1998 byla pak menšinové vládě ČSSD v čele s premiérem Milošem Zemanem vyslovena důvěra.³⁴

Můžeme obecně říct, že následující volby v letech 2002 a 2006 nepřinesly žádné zásadní změny a v obou případech potvrdily skutečnost, že došlo ke stabilizaci relevantních aktérů českého stranického spektra. Ve volbách v roce 2002 se nesilnější stranou stala opět ČSSD, kterou následovala ODS, v druhém případě se situace otočila a vítězem voleb se stala ODS s historicky nejlepším volebním výsledkem 35,38 % hlasů. Stálým sněmovním členem se v tomto období stala rovněž KDU-ČSL, která disponovala silným koaličním potencionálem a byla v obou případech dominantním prvkem koalice. Významných úspěchů ve volbách v roce 2002 a 2006 dosahovala taktéž KSČM, z důvodu neochoty ostatních parlamentních stran spolupracovat s komunisty na vládní úrovni se však nepodílela na žádné vládě.³⁵

2.1.4 Propad hlavních aktérů české politické scény a vzestup nových subjektů

Tabulka 4: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v letech 2010–2013

Politické strany	2010	2013
ODS	20,22	7,72
ČSSD	22,08	20,45
KDU-ČSL	4,39	6,78
KSČM	11,27	14,91
TOP 09	16,70	11,99

předsedy ODS z důvodu pochybností o regulérnosti financování strany. Více k Sarajevskému atentátu viz KOPEČEK, Lubomír. *Sarajevský atentát, nebo sarajevský syndrom?* [online]. revuepolitika.cz, 18. října 2010 [cit. 1. dubna 2016]. Dostupné na <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1360/sarajevsky-atentat-nebo-sarajevsky-syndrom>>.

³⁴ HLOUŠEK, Vít, KOPEČEK, Lubomír. *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada, 2010, s. 38.

³⁵ VODIČKA, Karel, CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha: Portál, 2011, s. 268.

VV	10,88	–
ANO 2011	–	18,65
Úsvit	–	6,88

Zdroj: vlastní tabulka na základě oficiálních volebních výsledků (www.volby.cz)

Již při pohledu na výše uvedenou tabulku můžeme konstatovat, že došlo v letech 2010–2013 k výraznému zlomu z hlediska dosavadního relativně stabilního vývoje českého stranického systému. Jelikož s sebou přinesly volby v roce 2010 a 2013 velké změny v rámci české stranické soustavy a narušily tak trend, který byl nastaven během 90. let minulého století, budeme jim v naší diplomové práci věnovat větší pozornost. Na prvním místě je nutné říct, že jsou pro zmíněná období typické zejména dva fenomény. Prvním z nich je skutečnost, že ve volbách v roce 2010 výrazně propadla volební podpora dvou doposud nejsilnějších politických subjektů ČSSD a ODS. Jako druhý fenomén můžeme označit dosud nejvýraznější úspěch nových politických subjektů, které obsadily nejvyšší patra české politické scény. Hovoříme konkrétně o TOP 09 a Věcech veřejných (dále jen VV) ve volbách v roce 2010 a o hnutí ANO 2011 a Úsvitu přímé demokracie ve volbách v roce 2013.

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR se v roce 2010 uskutečnily ve dnech 28. a 29. května. Jak už jsme výše zmínili, je charakteristickým znakem těchto voleb propad dvou dlouhodobě nejsilnějších stran české politické scény na historicky nejnižší úroveň. Ačkoliv obsadily ČSSD i ODS první dvě příčky, byl výsledek voleb pro strany zdrcující. Z pohledu ODS se jednalo o vůbec nejnižší zisk ve sněmovních volbách, u ČSSD pak šlo o její nejhorší výsledek od roku 1992. Druhým specifickým znakem těchto voleb byl dramatický volební průlom nově ustanovených stran TOP 09 a VV, které dohromady obdržely 27,58 % odevzdaných hlasů. Na tomto místě je třeba říct, že výrazný úspěch TOP 09 v čele se silnou osobností Karla Schwarzenberga měl za následek ztrátu výsadního postavení ODS jakožto hegemonu české pravice a tím pádem taktéž její fragmentizaci. V případě VV se ziskem necelých 11 % šlo rovněž o nepochybný úspěch, kterým tak víceméně vyplnily prostor v rámci politického středu. Nutno na tomto místě dodat, že politický střed opustila KDU-ČSL, která vůbec poprvé nepřekročila volební práh a zcela tak vypadla z Poslanecké sněmovny. Podobný osud jako KDU-ČSL potkal také Stranu zelených (dále jen SZ).³⁶ Další zajímavou situací, která nastala v těchto volbách poprvé od voleb v roce 1992, je volební zisk dalšího nového politického subjektu, Strany práv občanů Zemanovci (dále jen SPOZ), která se zřetelně přiblížila pětiprocentnímu volebnímu prahu, nicméně jej nepřekročila. Roli SPOZ

³⁶ HANLEY
příčin politického z

1996–2010: hledání možných
. *Sociologický časopis*, 2011, roč. 47, č. 1, s. 115–116.

bychom však neměli připisovat menší význam. Šlo totiž o velice žádoucí levicovou konkurenci na politickém poli a dalo by se říct, že hlasy, které tato strana ve volbách získala, mohla v případě její neúčasti získat ČSSD, čímž by dosáhla výraznějšího výsledku. Po volbách v roce 2010 se zcela novým fenoménem stalo, že se ČSSD jakožto vítězná strana nepodílela na sestavování koaličního kabinetu. Tehdejší prezident Václav Klaus tímto úkolem totiž pověřil šéfa občanských demokratů Petra Nečase. Vládní koalici tak nakonec utvořily pravicové strany ODS, TOP 09 a VV.³⁷ V konečném důsledku nelze první místo ČSSD v žebříčku voličské podpory považovat za vítězství, neboť se skutečným vítězem staly pravicové strany. Díky této skutečnosti můžeme dospět k závěru, že volby v roce 2010 narušily dosavadní vývoj českého stranického systému a představovaly silný otřes, který těžce zasáhl prakticky všechny etablované strany. Destrukce stranického systému, která započala s volbami v roce 2010, byla potvrzena taktéž doposud posledními volbami, které se konaly v roce 2013.

Hned na začátku je nutné zdůraznit, že se volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2013 konaly o několik měsíců dříve z důvodu politické aféry mediálně označované jako „kauza Nagyová“. Před samotným popisem průběhu předčasných voleb v roce 2013 se v následující části diplomové práce nejdříve v krátkosti zaměříme na zmíněnou kauzu, její příčiny a důsledky. Na počátku politické krize, která vyústila předčasnými volbami, stála rozsáhlá policejní razie v červnu roku 2013, která směřovala proti několika vrcholným politikům a úředníkům podezřívaným z korupce a zneužití pravomocí. Ústřední postavou celé kauzy se stala tehdejší šéfka kabinetu premiéra Petra Nečase, Jana Nagyová. Aféra ve velké míře zahýbala českou politickou scénou a tlak ze strany opozice vedl k pádu vlády Petra Nečase, k jeho rezignaci na funkci předsedy ODS a ke jmenování úřednické vlády Jiřího Rusnoka.³⁸ Se jmenováním Rusnoka na post premiéra však nesouhlasila žádná z parlamentních stran, proto není překvapením, že se jeho vládě nepodařilo získat důvěru Poslanecké sněmovny. Na tomto místě je naprosto nezbytné zmínit, že se současný prezident Miloš Zeman rozhodl pro jmenování Rusnoka premiérem i přesto, že chtěla tehdejší vláda v demisi nadále pokračovat s novým předsedou, respektive předsedkyní, kterou se měla stát Miroslava Němcová (ODS). Je nutné si proto uvědomit, že se Miloš Zeman snažil svým krokem zvýšit vliv strany SPOZ, neboť právě personální složení Rusnokovy úřednické vlády

³⁷ CABADA, Ladislav, KRAŠOVEC, Alenka. Podobnost institucionálních výběrů a podobnost výsledků? Příklad Slovinska a České republiky. *Politics in Central Europe*, 2012, roč. 8, č. 2, s. 73.

³⁸ *Zeman přijal Nečasovu rezignaci a pověřil ho řízením vlády v demisi* [online]. ceskatelevize.cz, 17. června 2013 [cit. 2. dubna 2016]. Dostupné na <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1091667-zeman-prijal-necasovu-rezignaci-a-poveril-ho-rozenim-vlady-v-demisi>>.

mělo velmi blízko k této straně.³⁹ Krátce po vyslovení nedůvěry se v Poslanecké sněmovně našel dostatečný počet poslanců, kteří podali za účelem vypsání předčasných voleb poprvé v historii návrh na její rozpuštění.⁴⁰

V pořadí druhé předčasné sněmovní volby v rámci dějin České republiky se uskutečnily ve dnech 25. a 26. října 2013. Již před volbami průzkumy naznačovaly, že nepůjde o pouhý souboj mezi hlavními subjekty české politické scény a situace bude dosti podobná volbám v roce 2010.⁴¹ Jestliže jsme zastávali názor, že byly předešlé volby velkým otřesem v kontextu dlouhodobého vývoje české politické scény a stranického systému, můžeme nyní říct, že představovaly volby v roce 2013 ještě větší otřes. Hlavním důvodem této skutečnosti byl zejména rychlý vzestup dalších nových politických subjektů, respektive antipolitických a antistranických hnutí hlásajících odpor k zavedeným politickým stranám. Podobně jako v roce 2010 se stala vítězem voleb ČSSD, která však dosáhla ještě horšího volebního výsledku, než tomu bylo před třemi lety. Těsně za ní skončil nový subjekt na české politické scéně, hnutí ANO 2011 jednoho z největších podnikatelů v České republice Andreje Babiše. Tento politický subjekt svým dobrým výsledkem převzal místo dříve vládní ODS a jeho úspěch znamenal určité pokračování voličského trendu, se kterým jsme se mohli setkat již v roce 2010. Z dosavadního zklamání občanů z politiky v těchto volbách těžilo i další nové antipolitické a populistické seskupení na politické scéně, kterým byl Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury. Ačkoliv Úsvit přímé demokracie nedosáhl takového úspěchu jako ANO 2011, překonal tento nováček minimální hranici nutnou pro vstup do Poslanecké sněmovny a v celkovém pořadí se umístil na šestém místě. O tři příčky úspěšnější a pomyslnou bronzovou medaili převzala krajně levicová KSČM, u které šlo jako u jediné sněmovní strany ve srovnání s předchozími lety pozorovat lepší výsledek. Důvod jejího úspěchu spatřujeme v efektivnějším využití negativních nálad v občanské společnosti v její prospěch oproti jiným etablovaným politickým stranám. Tristního výsledku vzhledem k jejímu zastoupení ve vládě s doposud nejnižší popularitou nedosáhla v konečném důsledku ani TOP 09, která se umístila na čtvrtém místě. Toto tvrzení však neplatí pro ODS se ziskem pouze necelých 8 % hlasů, se kterými obsadila pátou pozici. Nutné poznamenat, že představovala tato skutečnost pro stranu, která v minulosti zastávala dominantní pozici na pravici, největší prohru za dobu její existence. Seskupení stran v Poslanecké sněmovně uzavřela KDU-ČSL, která se vůbec jako

³⁹ KUBÁT, Michal, LEBEDA, Tomáš. *O komparativní politologii a současné české politice*. Praha: Karolinum, 2014, s. 19.

⁴⁰ *Rozpuštění Poslanecké sněmovny* [online]. psp.cz, 28. srpna 2013 [cit. 2. dubna 2016]. Dostupné na <<https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=5827>>.

⁴¹ Jedná se o průzkumy agentury CVVM.

první strana v české historii vrátila po tříleté odmlce do Poslanecké sněmovny a vyplnila tak prostor politického středu. Sítem minimální hranice se však už nepodařilo projít SZ ani prezidentské straně SPOZ. Na základě volebního výsledku se brzy zformovala třístranná koalice ve složení ČSSD, ANO 2011 a KDU-ČSL vedená volebním lídrem ČSSD Bohuslavem Sobotkou.⁴² S ohledem na výše uvedené můžeme souhrnně konstatovat, že došlo po volbách v roce 2013 k naprostému rozpadu doposud fungující bipolární tendence. Volební výsledky zasáhly zejména pravicovou část stranického spektra a existenci bipolární politické struktury narušily v souvislosti s vytvořením silného středového subjektu v podobě hnutí ANO 2011.

2.2 Vývoj stranického systému Republiky Slovinsko

Podobně jako u České republiky hovoří odborná literatura také v případě vývoje slovinského stranického systému o jeho několika fázích.⁴³ V rámci naší diplomové práce jsme se rozhodli vycházet z periodizace slovinské politoložky Danicy Fink-Hafnerové, která rozděluje formování stranického systému na dvě období. Prvním z nich je období demokratického idealismu, pro které je typické utváření opozičních uskupení v letech 1989–1991, druhou fází pak můžeme označit jako stranický realismus. Ta dle autorky započala v roce 1992 a vyznačuje se stabilizací stranického systému a jeho určitou neměnností.⁴⁴ Vzhledem k událostem v posledních několika letech si dovoluujeme také zde přiřadit další fází, kterou lze zařadit do období prvních předčasných voleb v roce 2011 a podobně jako v případě českého stranického systému ji charakterizovat volebním úspěchem nových politických subjektů na slovinské politické scéně.

Jak už jsme několikrát uvedli, nečiní si diplomová práce nárok být vyčerpávajícím popisem historického vývoje stranické politiky. Z tohoto důvodu bude v následujících kapitolách pouze nastíněn vývoj stranického systému v letech 1989–2011. Podrobněji však budou rozebrány události posledních pěti let, které se výrazně odlišují od dosavadní praxe. K popsání vývoje slovinského stranického systému si taktéž napomůžeme tabulkami volebních zisků takových politických stran, kterým se podařilo vstoupit do parlamentu.

⁴² *Novým premiérem byl jmenován předseda ČSSD Bohuslav Sobotka* [online]. vlada.cz, 17. ledna 2014 [cit. 3. dubna 2016]. Dostupné na <<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/novym-premierem-byl-dnes-jmenovan-predseda-cssd-bohuslav-sobotka--115271/>>.

⁴³ Viz např. STRMISKA, Maxmilián a kol. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005.

⁴⁴ FINK-HAFNER, Danica. *Politične stranke*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2001, s. 236–237.

2.2.1 Slovinský stranický systém v letech 1989–1991

Počátky formování novodobého pluralitního stranického systému Republiky Slovinsko jsou spojeny s koncem osmdesátých let 20. století, kdy se nejen Slovinci, ale i ostatní národy Socialistické federativní republiky Jugoslávie ocitli na další významné křižovatce svého národního vývoje. Na tomto místě je nutné zdůraznit, že až do té doby nebyla legalizace nově vznikajících politických stran povolena. Po roce 1945 vstoupil slovinský stranický systém do fáze existence jediné politické strany a proces vytváření pluralitního systému byl znemožněn vedoucí úlohou Svazu komunistů Jugoslávie (*Zveza komunistov Jugoslavije*, ZKJ), federativního orgánů, jehož součástí byl relativně samostatný subjekt, Svaz komunistů Slovinska (*Zveza komunistov Slovenije*, dále jen ZKS). Teprve po smrti vůdce Jugoslávie, Josipa Broze Tita, začala cesta k dnešní podobě stranického systému.⁴⁵

Z hlediska politické diferenciaci sehrálo však rozhodující úlohu až září roku 1989, kdy byla díky uvolnění vztahů mezi slovinskou opozicí a slovinskými komunisty odstraněna formální překážka pluralitního systému. Slovinská skupština (parlament) přijala významný soubor doplňků k republikové ústavě z roku 1974, kterými byly položeny legislativní základy vzniku politické plurality. Schválené ústavní dodatky nejen že legalizovaly existenci politických stran ve Slovinsku a deklarovaly svobodu politického sdružování, ale také rušily článek o vedoucí úloze ZKS. Legalizací politického stranictví začala záhy vznikat celá řada opozičních formací, které se na konci roku 1989 spojily do Demokratické opozice Slovinska (*Demokratična opozicija Slovenije*, dále jen DEMOS), v jejímž čele stál sociální demokrat Jože Pučnik.⁴⁶

Tabulka 5: Výsledky voleb do Společensko-politického sboru v roce 1990

Politické strany	1990
DEMOS	54,80
ZKS-SDP	17,28
ZSMS-LS	14,49
SZS-SZDL	5,35

Zdroj: CABADA, Ladislav. *Politický systém Slovinska*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, s. 119

⁴⁵ CABADA, Ladislav. *Politický systém Slovinska*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, s. 185–186.

⁴⁶ Koalice DEMOS sdružovala Slovinský demokratický svaz (*Slovenska demokratična zveza*), Sociálnědemokratický svaz Slovinska (*Socialdemokratska zveza Slovenije*), Slovinské křesťanské demokraty (*Slovenski krščanski demokrati*), Slovinský selský svaz (*Slovenska kmečka zveza*), Svaz živnostníků (*Zveza obrtnikov*) a Zelené Slovinska (*Zeleni Slovenije*). Více viz PRUNK, Janko. *Tranzičijske poti v Sloveniji in v srednjeevropskih državah v letih 1989 do 1992/93*. In FINK-HAFNER, Danica, HAČEK, Miro. *Demokratični prehodi I*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2000, s. 46.

V dubnu roku 1990 proběhly ve Slovinsku první poválečné svobodné parlamentní volby do všeobecně reprezentativního tělesa, kterým byl Společensko-politický sbor (*Družbenopolitični zbor*). Ačkoliv přinesly volby vítězství koalice DEMOS a ustanovení první nekomunistické vlády od roku 1945, zůstali nejsilnější stranou bývalí komunisté sdružující se pod názvem ZKS – Strana demokratické obnovy (*ZKS – Stranka demokratične prenove*, ZKS-SDP). Na tomto místě musíme dodat, že byla ve volbách za účelem co největší reprezentace různých politických proudů uplatněna nízká uzavírací klauzule ve výši 2,5 %.⁴⁷ Jak můžeme vidět, zasedl v parlamentu ještě Svaz socialistické mládeže Slovinska transformovaný v Liberálně demokratickou stranu (*Zveza socialistične mladine Slovenije – Liberalna stranka*, ZSMS-LS) a Socialistický svaz Slovinska (*Socialistična zveza Slovenije*, SZS-SZDL). Do čela nové slovinské vlády se postavil předseda ve volbách nejúspěšnější strany DEMOSu, křesťanský demokrat Lojze Peterle.⁴⁸ Lze tvrdit, že vláda sestavená DEMOSEm byla již od svého počátku značně nejednotná a vnitřní rozkoly uvnitř koalice se prakticky projevovaly od samého vzniku vlády. Výrazně konzervativní Lojze Peterle upřednostňoval spolupráci se silně katolickými zeměmi (Itálií, Rakouskem či Vatikánem), vyčítána mu byla rovněž jeho neschopnost koordinovat činnost vlády a tendence prosazovat své zájmy před zájmy státu. K udržení vlády nenapomohly ani vnitřní rozpory uvnitř koalice, které sílily i v následujících měsících. Situace vyvrcholila 30. prosince 1991, kdy se koalice DEMOS, která přivedla Slovinsko ke státní samostatnosti, oficiálně rozešla.⁴⁹

2.2.2 Stabilizace stranického systému

Tabulka 6: Výsledky voleb do Národního shromáždění v letech 1992–2008

Politické strany	1992	1996	2000	2004	2008
LDS	23,46	27,01	36,26	22,80	5,21
SLS*	8,69	19,38	9,54	6,82	5,21
SDS	3,34	16,13	15,81	29,08	29,26
DeSUS	–	4,32	5,17	4,04	7,45
SNS	10,02	3,22	4,39	6,27	5,40
SD**	13,58	9,03	12,08	10,17	30,45
NSi***	14,51	9,62	8,66	9,09	3,40
DS	5,01	2,68	0,75	0,28	–

⁴⁷ ŠEDO, Jakub. *Volební systémy postkomunistických zemí*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 56.

⁴⁸ MRKLAS, Ladislav, SOKOL, Petr. Úvod do volební geografie Slovinska ve druhé polovině 90. let. *Politologický časopis*, 2000, roč. 7, č. 4, s. 312.

⁴⁹ CABADA, Ladislav. *Politický systém Slovinska*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, s. 187–188.

ZS	3,70	1,76	0,90	0,69	0,51
SMS	–	–	4,34	2,08	–
Zares	–	–	–	–	9,37

* Ve volbách v roce 2000 byla strana v koalici se SKD, v roce 2008 pak se Stranko mladih Slovenije (SMS)

** V roce 1992 vystupovala strana pod názvem Združena lista (ZL), od roku 1996 do 2004 působila pod názvem Združena lista socialnih demokratov (ZLSD)

*** Ve volbách v letech 1992–1996 byl název této strany Slovenski krščanski demokrati (SKD)

Zdroj: vlastní tabulka na základě oficiálních volebních výsledků (www.dvk-rs.si)

Při pohledu na výše uvedenou tabulku můžeme konstatovat, že se podoba stranického systému v jeho druhé fázi měnila jen částečně. První volby samostatné Republiky Slovinsko se konaly v prosinci roku 1992 a nastartovaly dlouhé období vlády ekonoma Janeza Drnovška a jeho stranické afiliace Liberálně demokratické strany (*Liberalno demokratska stranka*, dále jen LDS), která se profilovala jako liberální strana levého středu. Na tomto místě musíme říct, že se pro volby v letech 1992–2000 uplatňoval dynamický volební práh, který se v podstatě pohyboval mezi 3,3–3,4 %.⁵⁰ Jak je z výše uvedené tabulky patrné, proniklo do Národního shromáždění v roce 1992 celkově osm stran. Drnovškovi liberální demokraté jako vítězové voleb uzavřeli širší středolevou koalici z LDS, Slovinských křesťanských demokratů (*Slovenski krščanski demokrati*, dále jen SKD), Sjednocené kandidátky (*Združena lista*, ZL) a Sociálně demokratické strany (*Socialdemokratska stranka*, dále jen SDS).⁵¹ Na tomto místě je nutné zdůraznit, že Drnovšek zastával podobnou taktiku při vytváření koalice i během dílčích vládních změn, ke kterým došlo v roce 1994 a 1996. Touto taktikou konkrétně myslíme vůdčí postavení strany LDS a její spolupráci s méně významnými subjekty levicové či pravicové orientace. Na základě této skutečnosti není zřejmě překvapením, že v Drnovškově vládě docházelo k častým konfliktům nejen ideologickým, ale také personálním. Za zmínku stojí odchod sociálních demokratů Janeze Janši, kteří se spíše přikláněli k nacionálně orientované a antikomunistické politice. Kromě odchodu politické strany z vládní koalice bylo možné se také během čtyřletého funkčního období setkat se sloučením dvou menších parlamentních stran, kterými byla Demokratická strana (*Demokratska stranka*, dále jen DS) a Zelení Slovinska (*Zeleni Slovenije*, dále jen ZS), a neparlamentní Socialistické strany Slovinska (*Slovenska socialistična stranka*, SSS) se stranou LDS. Při této příležitosti strana změnila název na Liberální demokracie Slovinska

⁵⁰ KRAŠOVEC, Alenka, CABADA, Ladislav. Kako smo si različni: značilnosti vladnih koalicij v Sloveniji, Česki republiki in na Slovaškem. *Teorija in praksa*, 2013, roč. 50, č. 5/6, s. 7.

⁵¹ HLADKÝ, Ladislav. *Slovinsko*. Praha: Libri, 2010, s. 136.

(*Liberalna demokracija Slovenije*).⁵² Lze obecně říct, že v období let 1992–1996 docházelo v Národním shromáždění k určitým přesunům a k celkové koncentraci slovinského stranického systému.

Další volby do Národního shromáždění proběhly v listopadu roku 1996. Při pohledu na výše uvedenou tabulku zjišťujeme, že se stala jejich jednoznačným vítězem opět LDS, kterou s výrazným odstupem následovala Slovinská lidová strana (*Slovenska ljudska stranka*, dále jen SLS), SDS a SKD. Novým parlamentním subjektem, který překročil volební práh a své parlamentní zastoupení dokázal obhájit i v dalších volbách, se stala Demokratická strana důchodců Slovinska (*Demokratična stranka upokojencev Slovenije*, dále jen DeSUS). Do těchto voleb vstupovaly hlavní politické subjekty ve dvou programově blízkých blocích. První z nich, který můžeme označit jako levicový, se zformoval kolem LDS, k níž se připojily Sjednocená kandidátka sociálních demokratů (*Združena lista socialnih demokratov*, dále jen ZLSD) a DeSUS, na straně druhé stál blok pravicový v čele se SKD, SDS a SLS. Vládní koalice tvořená z LDS, SLS a DeSUS v čele s Janezem Drnovšekem byla sestavena po delších jednáních na začátku roku 1997.⁵³

Jak už jsme výše naznačili, došlo před volbami v roce 2000 ke změně volebního práhu ze tří mandátů na ústavně určený čtyřprocentní práh. Již na tomto místě však můžeme říct, že změny provedené novelou zákona neměly na podobu stranického systému větší vliv. Zavedená klauzule nijak neovlivnila počet stran zastoupených v Národním shromáždění, ba dokonce navýšila jejich počet na osm. Novým subjektem zastoupeným v parlamentu se stala Strana mladých Slovinska (*Stranka mladih Slovenije*, dále jen SMS), která vznikla krátce před volbami.⁵⁴ Volební výsledky přinesly vítězství Drnovšekovi LDS, jenž ve volbách zaznamenala svůj doposud největší úspěch. Tentokrát Drnovšek vytvořil středo-levicovou koalici z LDS, SLS, ZLSD, DeSUS a ZS.

Výrazný dopad na stranický systém Slovinska neměly ani volby v roce 2004, které přinesly vítězství straně SDS vedené Janezem Janšou. Jedinou změnu lze shledat pouze v počtu úspěšných stran, který se snížil z osmi na sedm z důvodu neobhájení parlamentního zastoupení stranou SMS. Při pohledu na volební výsledky můžeme rovněž zaznamenat propad počtu hlasů o 13 % v porovnání s předchozími volbami u strany LDS. Neúspěch této strany je

⁵² ZAJC, Drago. Demokratične volitve in prehod v nekaterih novih državah na območju nekdanje Jugoslavije. In FINK-HAFNER, Danica, HAČEK, Miro. *Demokratični prehodi II*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2001, s. 29.

⁵³ KRAŠOVEC, Alenka. Vývoj a charakteristiky koaličních dohod ve Slovinsku. *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni*, 2009, č. 3, s. 120.

⁵⁴ ZAJC, Drago. Demokratične volitve in prehod v nekaterih novih državah na območju nekdanje Jugoslavije. In FINK-HAFNER, Danica, HAČEK, Miro. *Demokratični prehodi II*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2001, s. 31.

možné odůvodnit zejména jejím novým předsedou Antonen Ropem, který v letech 2002–2004 zastával funkci premiéra, během čehož mu byla vytýkána zejména arogance ve vztahu k veřejnosti. Především díky této skutečnosti můžeme konstatovat, že ztratila LDS mezi Slovinci svou dosavadní popularitu. Vítězná strana v čele s Janezem Janšou sestavila středo-pravicovou vládní koalici z SDS, Nového Slovinska (*Nova Slovenija*, dále jen NSi), SLS a DeSUS.⁵⁵

Další volby do Národního shromáždění proběhly v roce 2008 a vítěznou stranou se stali Sociální demokraté (*Socialni demokrati*, dále jen SD) v čele s Borutem Pahorem. Na druhém místě se umístila SDS v čele s dosavadním premiérem Janezem Janšou. Jak můžeme vidět, zaznamenala největší ztrátu voličské přízně LDS, která v porovnání s prvními volbami do Národního shromáždění přišla v roce 2008 již o 18,25 % hlasů. Na základě této skutečnosti můžeme o slovinských volbách v roce 2008 prohlásit, že se sympatie slovinské levice posunuly od LDS směrem k SD a celkově slovínští voliči chtěli vyměnit tváře v politice. Jejich tendence se pak v mnohem větším měřítku projevil v dalších volbách v roce 2011.

2.2.3 Vzestup nových subjektů na slovinské politické scéně

Tabulka 7: Výsledky voleb do Národního shromáždění v letech 2011–2014

Politické strany	2011	2014
SLS	6,83	3,95
SDS	26,19	20,71
DeSUS	6,97	10,18
SD	10,52	5,98
NSi	4,88	5,59
LZJ-PS*	28,51	2,97
DLGV	8,37	0,64
SMC**	–	34,49
ZL***	–	5,97
ZaAB	–	4,38

* Oficiální název strany je nyní Pozitivna Slovenija (PS)

** Strana nyní vystupuje pod názvem Stranka modernega centra (SMC)

*** Strana Združena levica je koalicií třech stran: Iniciativa za demokratični socializem (IDS), Stranka za trajnostni razvoj Slovenije (TRS) a Demokratična stranka dela (DSD)

Zdroj: vlastní tabulka na základě oficiálních volebních výsledků (www.dvk-rs.si)

Podle volebního zákona měly proběhnout další volby do Národního shromáždění v roce 2012. V září roku 2011 byla nicméně vládě vedené Borutem Pahorem vyslovena nedůvěra. Tehdejší prezident Danilo Türk byl z důvodu neúspěšného jmenování nové vlády nucen dolní

⁵⁵ HLADKÝ, Ladislav. *Slovinsko*. Praha: Libri, 2010, s. 148–150.

komoru rozpustit a vypsat předčasné volby, které se konaly v prosinci roku 2011 vůbec poprvé v novém institucionálním systému Slovinska.⁵⁶ Je nutné říct, že předčasné parlamentní volby znamenaly změnu stranického systému a události, které následovaly během voleb a po jejich uskutečnění, se značně odlišovaly od dosavadní praxe. Prvním specifikem je skutečnost, že se krátce před volbami na politické scéně objevily dvě nové politické strany, Listina Zorana Jankoviće – Pozitivní Slovinsko (*Lista Zorana Jankovića – Pozitivna Slovenija*, dále jen LZJ-PS) a Občanská listina Gregora Viranta (*Državljska lista Gregorja Viranta*, dále jen DLGV), které zaznamenaly nevídaný úspěch, jež šlo chápat jako protest proti zavedeným stranám. Nutné je na tomto místě zmínit, že předvolební průzkumy naznačovaly vítězství Janšovy SDS, která v letech 2009–2011 dosahovala nejvyšší podpory stejně jako pár dnů před volbami.⁵⁷ S ohledem na výzkumy veřejného mínění bylo proto překvapením vítězství nově vzniklé středolevicové strany LZJ-PS, kterou následovalo SDS se ztrátou 2 % hlasů. Jak je z výše uvedené tabulky patrné, dostalo se do Národního shromáždění v těchto volbách ještě dalších pět stran. Na tomto místě musíme dodat, že čtyřprocentní uzavírací klauzuli poprvé od roku 1992 nepřekročila strana LDS, která získala pouze 1,48 % hlasů. Mimořádný aspekt parlamentních voleb v roce 2011 můžeme pozorovat i v procesu výběru předsedy vlády. V dosavadní praxi se stal předsedou vlády vždy vítěz voleb, respektive se vítězná politická strana stala stranou vládní. V roce 2011 nicméně strana DLGV nepodpořila Jankoviće, který tak jako vítěz voleb nezískal dostatečnou podporu pro zvolení do pozice předsedy vlády. K rozhodujícímu zlomu došlo ve chvíli, kdy se strana DLGV rozhodla vůbec nevstoupit do koalice sestavené stranou LZJ-PS. V novodobé historii Slovinska tak došlo vůbec poprvé k situaci, kdy Národní shromáždění nezvolilo koaličního kandidáta na premiérský post. Na tomto místě můžeme konstatovat, že byly volby v roce 2011 podobným unikátem jako volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2010, kdy se v obou případech vítěz voleb neujal nejen role premiéra, ale dokonce i role vládní. Koaliční dohoda byla nakonec uzavřena po dvou měsících od konání voleb mezi SDS, DLGV, SLS, DeSUS a NSi a novým premiérem byl zvolen Janez Janša.⁵⁸ Vláda nastolená Janšou byla nicméně pronásledována korupčními skandály a doprovázená silnými úspornými opatřeními⁵⁹, jež slovinská veřejnost neuvítala. Za zmínku stojí bezprecedentní masová

⁵⁶ KUSTEC LIPICER, Simona, TOŠ, Niko. Analiza volilnega vedenja in izbir na prvih predčasnih volitvah v državni zbor 2011. *Teorija in praksa*, 2013, roč. 50, č. 3/4, s. 506.

⁵⁷ Tamtéž, s. 512.

⁵⁸ CABADA, Ladislav, KRAŠOVEC, Alenka. Podobnost institucionálních výběrů a podobnost výsledků? Příklad Slovinska a České republiky. *Politics in Central Europe*, 2012, roč. 8, č. 2, s. 71–72.

⁵⁹ Janšův konzervativní kabinet seškrtnal veřejné finance, ve snaze snížit deficit rozpočtu snížil platy ve státním sektoru a sociální dávky. Více viz *Janša: Z varčevalnimi ukrepi rešujemo situacijo, ki smo jo dobili v roke*

demonstrace, která se v zemi konala na sklonku roku 2012 proti vládním úsporám a zhoršující životní úrovni.⁶⁰

Lze obecně říct, že parlamentní volby v roce 2011 nastartovaly ve Slovinsku éru určité nestability stranického systému. V souvislosti s tímto faktem bychom na prvním místě měli zmínit pád vlády premiéra Janši v únoru roku 2013 v reakci na jeho již zmiňovanou korupční aféru.⁶¹ Na uvolněný post jmenovali poslanci ekonomku Alenku Bratušekovou, členku opoziční strany Pozitivní Slovinsko (*Pozitivna Slovenija*, dále jen PS), která se tak stala vůbec první ženou v historii země ve funkci předsedkyně slovinské vlády. Je nutné zdůraznit, že se změna kabinetu odehrála bez parlamentních voleb, které byly řádně plánovány až na rok 2015. Kabinet Alenky Bratuškové utvořily dvě opoziční strany, Bratuškové PS a SD, a dvě dosud koaliční strany, DLGV a DeSUS, které byly součástí odvolané Janšovy vlády. Středolevá vláda premiérky Bratuškové si de facto vytyčila pouze jeden ústřední cíl, kterým bylo oživení ekonomiky Slovinska a uhašení problémů jeho podlomeného bankovního sektoru. Na tomto místě si můžeme položit otázku, proč si Bratušková stanovila právě tento úkol. Hlavní důvod lze shledat ve skutečnosti, že slovinská ekonomika v roce 2012 poklesla v důsledku hospodářské krize o dvě procenta, navíc se kvůli špatným půjčkám do problémů dostaly i slovinské banky. Situace dospěla dokonce až do toho stádia, kdy se uvažovalo o tom, že by Slovinsko požádalo Evropskou unii o finanční záchranu. Alenka Bratušková navzdory nejasným vyhlídkám pomohla Slovinsku z finančních problémů a zemi postavila znovu hospodářsky na nohy. Vláda Alenky Bratuškové si může připsat velkou zásluhu i v tom, že vrátila lidem důvěru v politiku, ba co víc, získala také znovu důvěru Bruselu v Lublaň. Alenka Bratušková nicméně 15. května 2014 po 13 měsících vlády podala demisi a Slovinsko tak přišlo o ženu, která vyvedla zemi z krize.⁶² Na tomto místě je důležité zdůraznit, že za rezignací Bratuškové stál jednoznačný kalkul. K rozpadu středolevé koaliční vlády vedl dubnový vnitrostranický souboj o křeslo předsedy strany PS, ve kterém Bratušková prohrála s tehdejší starostou Lublaně Jankovičem. Ten však čelil mnoha korupčním skandálům a zbylé koaliční strany s ním odmítly spolupracovat. Výhra Jankoviče ve vnitrostranických volbách měla mimo jiné za následek vystoupení Bratuškové společně

[online]. rtv slo.si, 16. dubna 2012 [cit. 1. března 2016]. Dostupné na <<http://www.rtv slo.si/slovenija/jansa-z-varcevalnimi-ukrepi-resujemo-situacijo-ki-smo-jo-dobili-v-roke/281172>>.

⁶⁰ *Val nezadovoljstva se širi – danes novi protesti* [online]. delo.si, 30. listopadu 2012 [cit. 1. března 2016]. Dostupné na <<http://www.delo.si/novice/slovenija/val-nezadovoljstva-se-siri-danes-novi-protesti.html>>.

⁶¹ MAVSAR, Ana, TOMŠE, Jan. *Janševa vlada padla. Alenka Bratušek nova mandatarica* [online]. siol.net, 27. února 2013 [cit. 1. března 2016]. Dostupné na <http://www.siol.net/novice/slovenija/2013/02/konstruktivna_nezaupnica_vlada.aspx>.

⁶² *Konec vlade Alenke Bratušek* [online]. delo.si, 8. května 2014 [cit. 1. března 2016]. Dostupné na <<http://www.delo.si/novice/politika/konec-vlade-alenke-bratusek.html>>.

s některými dalšími poslanci z PS a založení vlastní strany nesoucí název Aliance Alenky Bratuškové (*Zavezništvo Alenke Bratušek*, dále jen ZaAB).⁶³

Zajímavá situace podobná volbám na sklonku roku 2011 nastala v červenci 2014, kdy se ve Slovinsku konaly v pořadí již druhé předčasné volby a jejichž vítězem se stala Strana Mira Cerara (*Stranka Mira Cerarja*, dále jen SMC) založená pouhých šest týdnů před konáním voleb.⁶⁴ Podobně jako u předchozích voleb skončila i v roce 2014 na druhém místě s velkým odstupem strana SDS bývalého premiéra Janši. Jak můžeme vidět, proniklo do parlamentu rovněž hnutí dosluhující premiérky Alenky Bratuškové a nově také Sjednocená levice (*Združena levica*, ZL). Parlamentní zastoupení však nedokázala uhájít PS ani DLGV. Důvod nevídaného úspěchu politického nováčka lze shledat již v samotné kampani, kterou SMC postavila především na boji s korupcí.⁶⁵ Ta v zemi zasáhla i nejvyšší patra a u slovinské veřejnosti vyvolala obecnou nechuť vůči politické třídě jako celku. Cerar, profesor práva na Lublaňské univerzitě, si díky svému razantnímu postoji proti korupci vydobyl u Slovinců značnou oblibu a jeho vítězství se v zemi, která byla sužována politickými skandály, všeobecně očekávalo. Podobně jako v dosavadní praxi s výjimkou roku 2011 se Miro Cerar jakožto vítěz voleb stal rovněž předsedou vlády a jeho vítězná politická strana stranou vládní. Koalice byla utvořena mezi SMC, DeSUS a SD.⁶⁶

Na tomto místě před námi vyvstává otázka, co stálo za narušením relativně stabilní a uzavřené povahy českého a slovinského stranického systému, která byla jeho charakteristickým znakem v uplynulých dvou dekadách. Na tuto a další otázky v souvislosti s institucionalizací stranického systému České republiky a Republiky Slovinsko se pokusíme odpovědět v následujících kapitolách práce.

⁶³ *Alenka Bratušek predsednica stranke Zavezništvo AB (ZaAB)* [online]. delo.si, 31. května 2014 [cit. 1. března 2016]. Dostupné na <<http://www.delo.si/novice/politika/alenka-bratusek-predsednica-stranke-zaveznistvo-ab-zaab.html>>.

⁶⁴ LIBNIK, Vid. *Miro Cerar bo premier, veliko presenečenje je Združena levica* [online]. siol.net, 13. července 2014 [cit. 3. března 2016]. Dostupné na <http://www.siol.net/novice/slovenija/volitve_2014/novice/2014/07/volitve2014rezultati.aspx>.

⁶⁵ Více k programu viz <http://www.strankasmc.si/images/Dokumenty/Program_SMC.pdf>.

⁶⁶ *SMC, SD in DeSUS „položili temeljni kamen“ novi vladi* [online]. rtvslo.si, 8. září 2014 [cit. 4. března 2016]. Dostupné na <<http://www.rtvsllo.si/slovenija/smc-sd-in-desus-polozili-temeljni-kamen-novi-vladi/345833>>.

3 Institucionalizace stranického systému

V předešlých kapitolách diplomové práce jsme stručně představili vývoj českého a slovinského stranického systému a podpory jednotlivých stran. Na základě výše uvedeného jsme došli k závěru, že můžeme v obou zemích v posledních dvou dekadách pozorovat celou řadu velmi podobných fenoménů. V první řadě musíme vyzdvihnout, že se oba stranické systémy dlouhou dobu vyznačovaly poměrně slušnou stabilitou a ve srovnání s ostatními tranzitivními zeměmi středoevropského regionu jim patřilo jedno z předních míst. V posledních několika letech však v obou případech nastal zlom, který přinesl výraznou proměnu českého a slovinského stranického systému vedoucí k jeho nestabilitě. V následující části práce se proto pokusíme odpovědět na zbývající dvě námi zvolené výzkumné otázky, a sice jaké příčiny vyvolaly nestabilitu obou stranických systémů a zda jsou stranické systémy vybraných zemí v dnešní době dostatečně institucionalizované.

3.1 Faktory ovlivňující institucionalizaci stranického systému

V diplomové práci jsme se již několikrát zmínili o skutečnosti, že ztráta důvěry společnosti v politické strany a stranickou politiku jako takovou byla jedním z hlavních důvodů zásadního zlomu, který nastal v posledních několika letech ve vývoji českého a slovinského stranického systému. Na základě tohoto faktu si proto troufáme říct, že právě frustrace a iritace veřejnosti z politického dění byla primárním zdrojem jejich vzpoury a příčinou destabilizace stranických systémů obou zemí. Nespokojenost české i slovinské veřejnosti s politickou situací pramenila zejména z vnitrostranických rozporů a přesvědčení občanů o rozšířenosti korupce mezi veřejnými činiteli, což můžeme považovat za hlavní důvod změny volebního chování u velké části voličů, kteří se rozhodli dát hlasy novým politickým subjektům a potrestat tak zavedené politické strany a jejich elity.

Opomenout nemůžeme ani skutečnost, že na rozhodování voličů v obou zemích měl podstatný vliv také příchod globální hospodářské krize v roce 2008, respektive otázka stabilizace veřejných rozpočtů. Zaměříme-li naši pozornost nejdříve na případ Slovinska, můžeme obecně říct, že začal slovinský stranický systém ztrácet svou stabilitu v době, kdy se v Evropě naplno projevila hospodářská recese. Na tomto místě musíme podotknout, že Slovinsko vždy dosahovalo dobrých ekonomických výsledků a patřilo mezi vzorného žáka Evropské unie. S příchodem světové finanční krize si však svou pověst pošramotilo. Začalo se potýkat nejen s recesí a kolapsem finančního systému, ale také s chronickou politickou nestabilitou, která byla pro Slovinsko do té doby neznámým jevem. Tyto okolnosti proto můžeme chápat jako důvod odklonu voličů od klasických politických stran a nevidaného

úspěchu dvou nových politických subjektů, LZJ-PS a DLGV, které se objevily krátce před volbami v roce 2011 na slovinské politické scéně. V případě České republiky lze jako příčinu volebního otřesu v politickém spektru označit vedle korupce a nekalých praktik také téma reformy veřejných financí a stabilizace rozpočtů, které se vynořilo na povrch v souvislosti s dluhovou krizí v Řecku a stalo se jedním z hlavních motivů některých politických stran. Konkrétně můžeme zmínit stranu TOP 09, jež na tématu veřejných financí v roce 2010 postavila svou sugestivní předvolební kampaň, a na základě volebních výsledků lze tvrdit, že z něj zároveň také nejvíce výtěžila. Ačkoliv se na oblast veřejných financí v kampani koncentrovala i ideologicky blízká ODS, zastávala TOP 09 pozici nové „očist'ovatelské“ strany, což v konečném důsledku znamenalo, že byla vnímána jako věrohodný aktér, který nenese zodpovědnost za vznik a neřešení problému veřejných financí.⁶⁷ Celkově lze konstatovat, že je úspěch nových stran spojen zejména s výraznými politickými osobnostmi, které využili situace a přilákali svou správně nastavenou předvolební kampaní velké množství voličů.

Vzhledem k tomu, co již bylo řečeno, se zdá, že byly výše zmíněné faktory pravou příčinou náhlého a výrazného otřesu celého českého i slovinského stranického systému. K předchozím odstavcům práce musíme však dodat ještě jednu velmi důležitou skutečnost. Je třeba mít na paměti, že vyextrahované faktory ovlivňující institucionalizaci systému nepředstavovaly zcela nový problém, který by se náhle vynořil před konáním voleb. Nejen série skandálů a vnitrokoaličních sporů, ale také otázka stabilizace veřejných rozpočtů byla problémem již dřívějších dob, které ji pouze nečinily tak naléhavou. Z tohoto důvodu je možné konstatovat, že uvedené příčiny nevysvětlují uspokoivým způsobem zlom ve vývoji sledovaných stranických systémů a jejich budoucí podoba je proto velmi těžko odhadnutelná. I přesto však můžeme tvrdit, že dlouhodobá nespokojenost veřejnosti s politickou situací a krizí politických stran byla hlavním popudem změny volebního chování. Shrneme-li výše uvedené, můžeme říct, že dosavadní vývoj českého i slovinského stranického systému narušilo rozčarování z politické konstelace a současně zformulovalo stranicko-politickou scénu do podoby souboje nových politických subjektů v roli vyzyvatelů s tradičními politickými stranami.

⁶⁷ ČERVENKA, Jan. Stranický systém v restrukturalizaci? Volby 2010 v kontextu percepce politiky a politických stran českou veřejností. *Naše společnost*, 2011, roč. 9, č. 2, s. 47.

3.2 Měření institucionalizace českého a slovinského stranického systému

V teoretické části práce jsme si zvolili několik indikátorů, které se nyní pokusíme aplikovat na případu českého a slovinského stranického systému a zároveň odpovědět na otázku, zda jsou oba stranické systémy dostatečně institucionalizované.

3.2.1 Zakotvenost politických stran ve stranickém systému

V následující části diplomové práce se zaměříme na dva hlavní indikátory, které zkoumají institucionalizaci stranických systémů z hlediska dimenze jejich zakotvenosti ve společnosti. V první řadě se podíváme na volební podporu politických stran v parlamentních volbách. Na základě argumentace uvedené v první kapitole diplomové práce jsme se rozhodli počítat volební podporu pouze hlavních politických stran s trvalou přítomností v Poslanecké sněmovně, respektive v Národním shromáždění. V případě České republiky se konkrétně jedná o ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM, při výpočtu volební podpory slovinských stran se zaměříme na LDS, SLS, SDS, DeSUS, SNS, SD a NSi.

Tabulka 8: Volební podpora českých politických stran v parlamentních volbách

Politické strany	1996	1998	2002	2006	2010	2013	Průměr
ODS	29,62	27,74	24,47	35,38	20,22	7,72	
ČSSD	26,44	32,31	30,20	32,32	22,08	20,45	
KDU-ČSL	8,08	9,00	14,27	7,22	4,39	6,78	
KSČM	10,33	11,03	18,51	12,81	11,27	14,91	
Součet	74,47	80,08	87,45	87,73	57,96	49,86	72,93

Zdroj: vlastní tabulka na základě oficiálních volebních výsledků (www.volby.cz)

Jak je z uvedené tabulky patrné, dosahují hlavní české politické strany v průměru 72,93 % volební podpory, přičemž nejvyšší hodnoty zaznamenaly v roce 2006, zatímco doposud nejnižší v posledních volbách konaných v roce 2013. Tuto skutečnost lze odůvodnit odklonem voličů od klasických stran směrem k novým subjektům na české politické scéně. Jak můžeme vidět, je odchod od etablovaných stran charakteristickým znakem pro poslední dvoje volby a významným způsobem souvisí s nespokojeností voličů s politickou situací a s poklesem pozitivních vazeb na politické subjekty. Při porovnání s výše uvedenou tabulkou indikátoru parlamentní volební podpory můžeme u tohoto dílčího indexu započítat hodnotu 2,5 body.

Tabulka 9: Volební podpora slovinských politických stran v parlamentních volbách

Politické strany	1992	1996	2000	2004	2008	2011	2014	Průměr
LDS	23,46	27,01	36,26	22,80	5,21	1,48	–	
SLS	8,69	19,38	9,54	6,82	5,21	6,83	3,95	
SDS	3,34	16,13	15,81	29,08	29,26	26,19	20,71	
DeSUS	–	4,32	5,17	4,04	7,45	6,97	10,18	
SNS	10,02	3,22	4,39	6,27	5,40	1,80	2,20	
SD	13,58	9,03	12,08	10,17	30,45	10,52	5,98	
NSi	14,51	9,62	8,66	9,09	3,40	4,88	5,59	
Součet	73,60	88,71	91,91	88,27	86,38	58,67	48,61	76,59

Zdroj: vlastní tabulka na základě oficiálních volebních výsledků (www.dvk-rs.si)

Při pohledu na výše uvedenou tabulku můžeme vidět, že dosahovaly hlavní slovinské politické strany v letech 1992–2008 průměrného volebního zisku od 73,60 % do 91,91 %. Podobně jako v případě České republiky došlo i na slovinské politické scéně k razantní změně během posledních dvou voleb, kdy průměrná volební podpora klesla na 58,67 %, respektive na 48,61 % v roce 2014. Je zajímavé, že jsou tyto hodnoty téměř stejné jako průměrná volební podpora českých politických stran v roce 2010 a 2013. Důvod tohoto poklesu lze taktéž spatřovat v úspěchu nových subjektů na slovinské politické scéně způsobeným nedůvěrou voličů vůči etablovaným politickým stranám. V průměru dosahují hlavní slovinské politické strany 76,59 % volební podpory, celkový index slovinských politických stran pak dosahuje také hodnoty 2,5 bodu.

Další kritérium, které v práci použijeme k určení zakotvenosti českých a slovinských politických stran, souvisí s podporou tzv. prezidentských outsiderů neboli kandidátů neparlamentních politických stran. Na tomto místě pouze připomeneme, že se při výpočtech zaměříme pouze na výsledky prezidentských voleb v prvním kole, neboť jsme toho názoru, že je právě zde nejpatrnější stranické hlasování.

Tabulka 10: Výsledky prezidentských voleb v roce 2013 v České republice

Kandidát	Outsider (ano/ne)	2013
Zuzana Roithová	ANO (KDU-ČSL)	4,95
Jan Fischer	ANO (nezávislý)	16,35
Jana Bobošíková	ANO (SBB)	2,39
Taťana Fischerová	ANO (KH)	3,23
Přemysl Sobotka	NE (ODS)	2,46
Miloš Zeman	ANO (SPOZ)	24,21*

Vladimír Franz	ANO (nezávislý)	6,84
Jiří Dienstbier	NE (ČSSD)	16,12
Karel Schwarzenberg	NE (TOP09)	23,40

* zvolený kandidát

Zdroj: vlastní tabulka na základě oficiálních volebních výsledků (www.volby.cz)

Ačkoliv byla v České republice zavedena přímá volba prezidenta až v roce 2013 a z tohoto důvodu máme k dispozici pouze omezené množství dat, přináší nám výše uvedená tabulka několik zajímavých poznatků. V první řadě zjišťujeme, že se o post prezidenta republiky utkalo celkem devět kandidátů, z nichž pouze tři nebyli tzv. outsideri. Výsledky prezidentských voleb nám jasně ukazují, že nejnižších hodnot dosahuje jak kandidát neparlamentní politické strany, tak také kandidát strany parlamentní. Podobně tomu je i v případě nejlepších výsledků. Sečtením volebních zisků jednotlivých outsiderů docházíme k číslu 57,97 % a závěru, že právě tito kandidáti disponovali větší volební podporou než prezidentští kandidáti parlamentních politických stran. Na základě této skutečnosti a především vítězství outsidera Miloše Zemana zastáváme názor, že čeští voliči v otázce výběru prezidenta nepřihlíží k jeho stranické příslušnosti, čímž kandidáti nedosahují stejné volební podpory jako jejich politická strana v parlamentních volbách. Jelikož činí celkový průměr volební podpory všech nezávislých kandidátů 9,66 %, dosáhneme výsledku 2 bodů, který svědčí o střední voličské podpoře kandidátů zavedených parlamentních stran a tím i jejich zakotvenosti ve společnosti.

Tabulka 11: Výsledky prezidentských voleb v letech 1992–2012 ve Slovinsku

Kandidát	Outsider (ano/ne)	1992	1997	2002	2007	2012
Milan Kučan	ANO (nezávislý)	63,90*	55,57*	–	–	–
Ivan Bizjak	NE (SKD)	21,16	–	–	–	–
Jelko Kacin	NE (DS)	7,30	–	–	–	–
Stanislav Buser	NE (SLS)	1,94	–	–	–	–
Darja L. Bebler	ANO (SSS)	1,83	–	–	–	–
Alenka Ž. Slana	ANO (NDS)	1,74	–	–	–	–
Ljubo Sirc	NE (LDS)	1,51	–	–	–	–
Janez Podobnik	NE (SLS)	–	18,42	–	–	–
Jožef Bernik	NE (SDS, SKD)	–	9,39	–	–	–
Marjan Cerar	ANO (nezávislý)	–	7,07	–	–	–
Marjan Poljšak	ANO (NSD)	–	3,22	–	–	–
Anton Peršak	ANO (DS)	–	3,08	–	–	–
Bogomir Kovač	NE (LDS)	–	2,70	–	–	–
Franc Miklavčič	ANO (KSU)	–	0,55	–	–	–

Janez Drnovšek	NE (LDS)	–	–	44,40*	–	–
Barbara Brezigar	ANO (nezávislý)	–	–	30,76	–	–
Zmago J. Plemeniti	NE (SNS)	–	–	8,51	19,16	–
Franc Arhar	ANO (nezávislý)	–	–	7,59	–	–
Franc Bučar	ANO (nezávislý)	–	–	3,24	–	–
Lev Kreft	NE (ZLSĐ)	–	–	2,25	–	–
Anton Bebler	NE (DeSUS)	–	–	1,85	–	–
Gorazd Drevenšek	ANO (NOVA)	–	–	0,86	–	–
Jure J. Cekuta	ANO (nezávislý)	–	–	0,54	–	–
Lojze Peterle	ANO (nezávislý)	–	–	–	28,73	–
Danilo Türk	ANO (nezávislý)	–	–	–	24,47*	35,88
Mitja Gaspari	ANO (nezávislý)	–	–	–	24,09	–
Darko Krajnc	ANO (SMS)	–	–	–	2,18	–
Elena Pečarič	ANO (nezávislý)	–	–	–	0,90	–
Monika Piberl	ANO (Glas žensk)	–	–	–	0,48	–
Borut Pahor	NE (SD)	–	–	–	–	39,87*
Milan Zver	NE (SDS)	–	–	–	–	24,25

* zvolený kandidát

Zdroj: vlastní tabulka na základě oficiálních volebních výsledků (www.dvk-rs.si)

V případě Slovinska máme možnost pracovat s větším množstvím dat, neboť v zemi proběhly již patery přímé prezidentské volby. Při pohledu na uvedenou tabulku zjišťujeme, že v roce 1992 a 1997 měl značnou převahu nezávislý kandidát Milan Kučan, který v obou případech volby vyhrál a stal se prezidentem republiky. Výsledky tzv. outsiderů nám také ukazují, že v prvních volbách vyjma Milana Kučana již žádný z nich nepřekročil hranici 2 % hlasů, v roce 1997 pak hranici 7,1 %. Situace se změnila v roce 2002, kdy se o post prezidenta utkalo celkem devět kandidátů, z nichž pět byli kandidáti neparlamentních politických stran a dohromady získali 42,99 % hlasů. Volby v tomto případě vyhrál prezidentský kandidát parlamentní strany LDS Janez Drnovšek, což nám svědčí o zakotvenosti strany ve slovinské společnosti. Zajímavá situace z hlediska prezidentských kandidátů nastala v roce 2007. Jak můžeme vidět, měli v těchto volbách převahu outsideri, kteří získali dohromady 80,85 % hlasů a nechali tak daleko za sebou pouze jednoho kandidáta parlamentní politické strany. Vítězem prezidentských voleb se stal v roce 2007 nezávislý kandidát Danilo Türk, jenž kandidoval rovněž ve volbách v roce 2012, ve kterých se utkal pouze s dvěma dalšími protivníky parlamentní politické strany. Při pohledu na uvedenou tabulku můžeme zjistit, že všichni kandidáty dosáhli vysokých výsledků, převahu však v těchto volbách měli představitelé parlamentních stran. Nutné na tomto místě poznamenat, že byl vítěz voleb,

Borut Pahor, kandidátem strany, která v parlamentních volbách v roce 2011 získala více jak o polovinu méně hlasů než politická strana jeho protivníka. Sečteme-li nyní celkový průměr volební podpory všech outsiderů v pěti prezidentských volbách, docházíme k číslu 18,87 % a bodovému hodnocení 2 body, což je svědectvím střední voličské podpory kandidátů politických stran s dlouhodobým parlamentním zastoupením a z tohoto důvodu také jejich zakotvenosti ve společnosti.

3.2.2 Stabilita stranického soutěžení

V následující části se zaměříme na druhé kritérium institucionalizace stranických systémů, které představuje stabilita stranického soutěžení. V rámci této kapitoly budeme pracovat s Pedersenovým indexem voličské volatility⁶⁸, přičemž se zaměříme na volební volatilitu pouze hlavních českých a slovinských politických stran s dlouhodobým parlamentním zastoupením. Naši pozornost nevěnujeme pouze posledním dvěma volbám, nýbrž jednotlivým po sobě jdoucím volbám s cílem zanalyzovat změny, kterými stranické systémy především v posledních letech procházely. Jak jsme již uvedli v teoretické části práce, do výpočtů nezahrneme politické strany, které si své parlamentní zastoupení neudržely nebo se v případě nových stran voleb zúčastnily prozatím pouze jedenkrát. Domníváme se, že by tyto výpočty nepřinesly přesnou informaci o tom, jak roste nebo klesá volební podpora těchto politických stran.

Tabulka 12: Volatilita českých politických stran

Politické strany	1996–1998	1998–2002	2002–2006	2006–2010	2010–2013	Σ
ODS	(-) 0,94	(-) 1,63	(+) 5,45	(-) 7,58	(-) 6,25	4,37
ČSSD	(+) 2,93	(-) 1,05	(+) 1,06	(-) 5,12	(-) 0,81	2,19
KDU-ČSL	(+) 0,46	(+) 2,63	(-) 3,52	(-) 1,41	(+) 1,19	1,84
KSČM	(+) 0,35	(+) 3,74	(-) 2,85	(-) 0,77	(+) 1,82	1,91
Celková volatilita	1,17	2,26	3,22	3,72	2,52	2,58

Zdroj: vlastní výpočet na základě oficiálních volebních výsledků (www.volby.cz)

Při pohledu na výše uvedenou tabulku lze vidět, že dosahují všechny sledované strany poměrně zásadních výkyvů. Zaměříme-li se nejdříve na ODS, můžeme konstatovat, že byla nejstabilnější volební podpora této strany v letech 1996–1998, o čemž vypovídá nízká volební volatilita 0,94 %. K značným výkyvům nicméně došlo v dalších parlamentních volbách, kdy

⁶⁸ Ačkoliv se při výpočtech nepřihlíží k záporným číslům, v diplomové práci je k znázornění nárůstu či propadu volební podpory uvedeme.

volební podpora této strany razantně vzrostla či klesla, což se nepříliš pozitivně projevilo na volatilitě, která dosahovala hodnot od 1,63 % do 7,58 %. Podobně taktéž výrazně kolísá v historické perspektivě volatilita ČSSD, které v roce 2006 a 2010 překročila 5 %, neboť přišla v tomto období o volební podporu 10,24 % hlasů. V případě KDU-ČSL můžeme vidět, že k největším změnám volební podpory došlo v letech 1998–2002 a 2002–2006, v posledních dvou volbách nevykazuje zásadních výkyvů, pouze je třeba zdůraznit, že v roce 2010 dosáhla strana pouze 4,39 % hlasů, čímž se nestala v této době stranou parlamentní. Podobný trend jako u předchozích stran můžeme spatřit také u KSČM. Musíme však na tomto místě říct, že u jediné KSČM a KDU-ČSL nedošlo k tak zásadnímu zlomu z hlediska indexu volatilitu v roce 2010, jak tomu bylo u ODS a ČSSD, které přišly o značnou část volební podpory. O příčinách této změny jsme se již několikrát zmiňovali, proto jim není třeba na tomto místě věnovat větší pozornost. V krátkosti pouze shrneme, že ovlivnil voličskou volatilitu v roce 2010 odliv voličů ČSSD a ODS směrem k novým politickým subjektům, které v předchozích volbách vůbec nekandidovaly. Podobný trend lze zaznamenat rovněž v roce 2013. Díky tomuto poklesu podpory vládních stran a úspěchu nových subjektů došlo od roku 1996 ke zdvojnásobnění celkové volební volatilitu sledovaných politických stran, což vypovídá o skutečnosti, že došlo k přesunu podpory nejméně u 40 % voličů. Shrňeme-li výše uvedené, můžeme konstatovat, že nejméně institucionalizovanou politickou stranou je ODS, jejíž volatilita v letech 1996–2013 vzrostla z 0,94 % na 6,25 % a v průměru dosahuje hodnoty 4,37 %. Dle našich výsledků je pak nejpevněji institucionalizovanou stranou v českém prostředí KDU-ČSL s průměrnou volební volatilitou 1,84 %. Podle výpočtů dlouhodobé volatilitu čtyř českých politických stran jsme dosáhli průměru 2,58 %, který vede podle uvedené tabulky indikátoru stability stranického soutěžení v první kapitole práce k bodovému hodnocení 3. Navzdory skutečnosti, že jsou do parlamentu zvoleny ojediněle nové politické subjekty, které však nejsou schopné v příštích volbách své parlamentní zastoupení uhájit, je z pohledu volatilitu český stranický systém plně institucionalizovaný.

Tabulka 13: Volatilita slovinských politických stran

Politické strany	1992–1996	1996–2000	2000–2004	2004–2008	2008–2011	2011–2014	Σ
LDS	(+) 1,78	(+) 4,63	(-) 6,73	(-) 8,80	(-) 1,87	–	4,76
SLS	(+) 5,35	(-) 4,92	(-) 1,36	(-) 0,81	(+) 0,81	(-) 1,44	2,49
SDS	(+) 6,40	(-) 0,16	(+) 6,64	(+) 0,09	(-) 1,54	(-) 2,74	2,93
DeSUS	–	(+) 0,43	(-) 0,57	(+) 1,71	(-) 0,24	(+) 1,61	0,91
SNS	(-) 3,40	(+) 0,59	(+) 0,94	(-) 0,44	(-) 1,80	(+) 0,20	1,23

SD	(-) 2,28	(+) 1,53	(-) 0,96	(+) 10,14	(-) 9,97	(-) 2,27	4,53
NSi	(-) 2,45	(-) 0,48	(+) 0,22	(-) 2,85	(+) 0,74	(+) 0,36	1,18
Celková volatilita	3,61	1,82	2,49	3,55	2,42	1,44	2,56

Zdroj: vlastní výpočet na základě oficiálních volebních výsledků (www.dvk-rs.si)

Podobně jako v případě České republiky můžeme také ve slovinském prostředí zaznamenat kolísavé hodnoty voličské volatility. Již na první pohled je patrné, že je nejméně institucionalizovanou politickou stranou LDS, která dosahuje průměrné hodnoty voličské volatility 4,76 %, což je vůbec nejvyšší hodnota volatility ze všech českých i slovinských sledovaných politických stran. Podpora i volatilita strany LDS v historické perspektivě výrazně kolísá, jen pro zajímavost můžeme říct, že v roce 1992 dosáhla strana podpory 23,46 % hlasů, v roce 2011 pouze 1,48 % hlasů. Při pohledu na uvedenou tabulku lze konstatovat, že do roku 2000 volební podpora strany neustále rostla, po volbách v roce 2004 dochází už jen k jejímu poklesu, což mělo vliv na volatilitu, která v letech 2004–2008 dosáhla vysoké hodnoty 8,80 %. Podobnou průměrnou volatilitu lze zaznamenat u strany SLS a SDS. Lze obecně říct, že byla nejstabilnější volební podpora strany SLS v letech 2004–2011, u SDS pak v roce 2004–2008, kdy můžeme zaznamenat vůbec nejnižší volební volatilitu v rámci sledovaných politických stran, neboť se volební podpora strany změnila v tomto období pouze o 0,18 % hlasů. Nejpevněji institucionalizovanou stranou ve slovinském prostředí je bezesporu DeSUS, u které nelze zaznamenat ztelnějších výkyvů, proto ji není třeba věnovat větší pozornost. Podobný trend je patrný také u strany SNS, pro kterou je vyjma dvou volebních období typická volatilita pod 1 %. Druhé místo v žebříčku nejméně institucionalizované strany patří straně SD, která v roce 2004–2011 dosáhla vůbec nejvyšších hodnot voličské volatility způsobených nárůstem volební podpory o 20,28 % hlasů a následně poklesem podpory o 19,93 % hlasů. Na základě tohoto faktu můžeme konstatovat, že právě strana SD nejvíce utrpěla v souvislosti s nástupem nových subjektů na politickou scénu v roce 2011 a jejich nečekaným úspěchem. Pohled na uvedenou tabulku nám přináší ještě jednu zajímavost. Tou je skutečnost, že úspěch nových politických stran ve volbách v roce 2014 neovlivnil v tak velké míře jako v roce 2011 žádnou konkrétní stranu, neboť volatilita jednotlivých stran nepřesahuje hodnoty 2,8 %. Z tohoto důvodu můžeme konstatovat, že došlo k víceméně rovnoměrnému přesunu volební podpory směrem k novým politickým subjektům. Poslední sledovanou stranou je strana NSi, která nevykazuje v historické perspektivě žádných větších výkyvů a spadá mezi druhou nejvíce institucionalizovanou stranu. Při porovnání s tabulkou indikátoru stability stranického soutěžení dosáhly sledované

slovinské politické strany s průměrnou volatilitou 2,56 % bodového hodnocení 3. Stejně jako u České republiky můžeme i zde konstatovat, že je slovinský stranický systém z pohledu volatility i přes vstup nových subjektů na politickou scénu plně institucionalizovaný.

3.2.3 Kvalita stranického soutěžení

Při stanovení úrovně institucionalizace stranických systémů vezmeme v úvahu kromě výše uvedených kritérií také kvalitu stranického soutěžení, která spadá mezi vnější kritéria a dle našeho názoru je rovněž významná pro institucionalizaci stranických systémů. V rámci tohoto kritéria zohledníme pravidelnost voleb, a to především z toho důvodu, že je pro obě sledované země typická nepravidelnost voleb, respektive vyhlášení voleb předčasných.

V případě České republiky proběhlo od roku 1996 do Poslanecké sněmovny celkem šest parlamentních voleb. Podíváme-li se na pravidelnost voleb, musíme říct, že v tomto ohledu nevykazuje země nejvyššího bodového hodnocení, neboť byly vypsané od roku 1996 dvoje předčasné volby, konkrétně v roce 1998 a 2013. Při porovnání s tabulkou indikátoru pravidelnosti voleb vykazuje Česká republika zisk 2 body, na základě čehož můžeme konstatovat, že dosahuje český stranický systém podle celkového indikátoru stranického soutěžení střední úrovně institucionalizace.

Ve Slovinsku proběhlo od roku 1992 sedm parlamentních voleb. Co se týče předčasných voleb, bylo Slovinsko s touto situací konfrontováno celkem dvakrát, v roce 2011 a v roce 2014. Na základě této skutečnosti docházíme podobně jako u České republiky k výsledku 2 bodů, což odpovídá střední úrovni institucionalizace.

3.3 Shrnutí a zhodnocení situace z hlediska institucionalizace stranického systému

V předešlých kapitolách práce jsme se pokusili aplikovat námi vybrané dílčí indikátory měření institucionalizace na příkladu českých a slovinských parlamentních politických stran. Na základě našeho provedeného výzkumu jsme získali následující výsledky, jejichž sečtením a zprůměrováním dosáhneme celkové úrovně institucionalizace stranických systémů.

Tabulka 14: Celková úroveň institucionalizace českého stranického systému

	Zakotvenost	Stabilita	Kvalita	Průměr
Indikátory	2,25	3	2	2,42

Zdroj: vlastní výpočet

Jak můžeme vidět, má průměr uvedených indikátorů hodnotu 2,42, na základě čehož lze hovořit o střední úrovni institucionalizace českého stranického systému. Lze obecně říct, že se

český stranický systém vyznačuje stabilitou, jediným výraznějším problémem je v posledních letech vznik nových politických subjektů a jejich úspěch ve volbách. Jak jsme již několikrát v diplomové práci zmínili, je úspěch nových politických stran spojen zejména s nespokojeností české veřejnosti s politickou situací a přesvědčením občanů o rozšíření korupce mezi veřejnými činiteli. Při pohledu na uvedenou tabulku zjišťujeme, že dosahuje nízké hodnoty indikátor zakotvenosti politických stran ve stranickém systému, v rámci kterého jsme provedli analýzu volební podpory parlamentních politických stran a podpory tzv. prezidentských outsiderů. Důvod této skutečnosti lze v případě podpory parlamentních stran shledat opět v dobrých výsledcích nových subjektů, které se na politické scéně začaly objevovat zejména před volbami v roce 2010 a 2013, a tím pádem poklesu volební podpory zavedených politických stran. Co se týče podpory prezidentských outsiderů, můžeme na základě volebních výsledků konstatovat, že česká veřejnost nepřihlíží ke stranické příslušnosti kandidáta a nevolí jej podle úspěchu reprezentující strany ve volbách, což dokumentuje i skutečnost, že měli v prezidentských volbách v roce 2013 převahu právě outsideri. Nejvyšší bodové hodnocení v případě stability stranického soutěžení nám potvrzuje skutečnost o dlouhodobém fungování politického stranicví a soutěžení. Do naší analýzy jsme zakomponovali taktéž jeden vnější indikátor, kterým je kvalita stranického soutěžení. Z důvodu již dvou vypsanych předčasných voleb však tento indikátor naznačuje nižší míru institucionalizace. Celkově můžeme konstatovat, že dokáže český stranický systém prozatím čelit různým nástrahám v podobě nových politických subjektů a udržet si i tak svou stabilitu. Otázkou však zůstává, zda toto tvrzení bude platit i v budoucnosti.

Podobně jako v případě České republiky jsme provedli analýzu také slovinského stranického systému a na základě stejných indikátorů jsme získali následující výsledky.

Tabulka 15: Celková úroveň institucionalizace slovinského stranického systému

	Zakotvenost	Stabilita	Kvalita	Průměr
Indikátory	2,25	3	2	2,42

Zdroj: vlastní výpočet

Jednotlivé dílčí indikátory a jejich průměr naznačují, že lze u slovinského stranického systému také hovořit o střední úrovni institucionalizace. Jak můžeme vidět, dosahují jednotlivé indikátory stejných hodnot jako u českého stranického systému. Analýza volební podpory parlamentních stran nám ukázala, že během posledních dvou voleb došlo k razantní změně na slovinské politické scéně z důvodu odklonu voličů od klasických stran směrem k novým subjektům. Podrobnějším zkoumáním volebních výsledků jsme zjistili, že klesla

volební podpora slovinských politických stran s dlouhodobým parlamentním zastoupením od roku 2008 o 37,77 %. Můžeme obecně říct, že byl tento pokles hlasů a především nedůvěra voličů vůči etablovaným politickým stranám způsobena vnitrostranickými krizemi a korupčními aférami. Celkový výsledek indikátoru zakotvenosti ovlivnilo taktéž bodové hodnocení dílčího indikátoru podpory prezidentských outsiderů. Díky analýze volebních výsledků prezidentských voleb můžeme nyní konstatovat, že podpora outsiderů převyšuje podporu kandidátů parlamentních stran. Důvodem tohoto tvrzení je skutečnost, že během pěti voleb dosáhl nejlepšího výsledku celkově třikrát kandidát neparlamentní politické strany. Z tohoto důvodu zastáváme názor, že ani slovinští voliči nepřihlíží ke stranické příslušnosti prezidentského kandidáta. Střední úrovně institucionalizace dosáhl slovinský stranický systém také v případě kvality stranického soutěžení. Vliv na tento výsledek mělo zejména vypsání dvou předčasných parlamentních voleb. Podobně jako u českého stranického systému dosáhl také slovinský stranický systém nejvyššího hodnocení v případě indikátoru stability stranického soutěžení. Můžeme proto konstatovat, že je i přes vstup nových subjektů na politickou scénu z pohledu volatility plně institucionalizovaný. Na základě výše uvedeného nám nezbyvá než dodat, že je slovinský stranický systém stejně institucionalizovaný jako stranický systém České republiky. I zde můžeme konstatovat, že je budoucí podoba slovinského stranického systému dnes velmi těžko odhadnutelná. Zda bude trend úspěchu nových politických subjektů, poklesu volební podpory zavedených parlamentních stran či vyhlášení předčasných voleb i nadále pokračovat, nám ukážou další volby.

Závěr

Česká republika a Slovinsko jsou střeoevropské země, které v určitých aspektech prošly stejnou minulostí. Oba státy zažily totalitní režim, po jehož pádu se musely naučit pracovat s demokratickými prvky. Jedním z nich je i pluralita politických stran. První parlamentní volby se ve sledovaných zemích konaly v roce 1990, ve kterých hlavní úlohu sehrálo jedno dominantní uskupení, a to OF v případě České republiky a koalice DEMOS ve Slovinsku. Do budoucna sice tato politická seskupení zanikla, nicméně se na politické scéně zformovaly nové politické strany, které se staly základem pro budoucí český a slovinský stranický systém. V rámci něj vystupovaly určité politické strany, jež nabývaly na svém významu a staly se stabilním prvkem stranického systému, do kterého po dlouhou dobu nezasahovaly nové politické subjekty. Taková situace vydržela jak v České republice, tak v Republice Slovinsko do roku 2010, respektive 2011. V tomto období můžeme zaznamenat určité zásahy do zakotvených stranických systémů.

Volby v roce 2010 v České republice představovaly výrazný zlom z hlediska dosavadního stabilního vývoje stranického systému. Do politického dění se dostaly nové politické strany, kterými byla TOP 09 a VV, následně pak v roce 2013 ANO 2011 a Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury. Tyto subjekty zaznamenaly během voleb nevídaný úspěch, který měl vliv na propad volební podpory dvou doposud nejsilnějších politických stran ČSSD a ODS.

V případě Slovinska můžeme hovořit o podobné tendenci, tedy o vzestupu nově vzniklých politických subjektů před volbami v roce 2011 a 2014 a poklesu dosavadních zavedených politických stran. Nováčky na slovinské politické scéně byla LZJ-PS a DLGV v roce 2011, v roce 2014 pak SMC, ZL a ZaAB. Úspěch nově vzniklých seskupení způsobil úpadek především SD.

Jak v České republice, tak také ve Slovinsku byl vzestup nových politických subjektů zaznamenán v souvislosti s ekonomickými či jinými problémy nebo korupčními skandály. Na tomto místě by bylo záhodno zmínit, že uvedené faktory nepředstavovaly nový problém, který by se vynořil krátce před konáním voleb. Takové aspekty lze pozorovat i v předchozích obdobích. Česká i slovinská veřejnost však do roku 2010 či 2011 stále věřila a vkládala naděje do zavedeného stabilizovaného stranického systému, který je ale reakcí na dané problémy zklamal, a proto začala hledat záchranu v nových a kauzami neposkvřených politických stranách. Zajímavým poznatkem ohledně nových aktérů v českém i slovinském

stranickém spektru jsou jejich lídři, kteří jsou výraznými osobnostmi s dlouholetými zkušenostmi v oblasti financí a práva.

Z pohledu českého i slovinského stranického systému je vývoj víceméně stejný. V obou případech došlo k narušování určitého stabilizovaného stranického systému kolem roku 2010. Otázkou pak zůstává, zda tato společná tendence byla pouze náhodou nebo je takový vývoj typický pro postkomunistické země. Tato otázka by ovšem potřebovala hlubší zkoumání a srovnání i s jinými zeměmi.

Na základě analýzy stranických systémů jsme došli k závěru, že ačkoliv jsou poslední dvoje volby v obou zemích spojeny s úspěchem nových politických subjektů, nelze tvrdit, že by došlo k narušení stability českého a slovinského stranického systému. Dosavadní stavební kameny stranických systémů námi zkoumaných zemí totiž i přesto uhájily své postavení, i když ne s tak velkou voličskou podporou. Důvodem tohoto tvrzení je skutečnost, že v případě České republiky uhájila své parlamentní zastoupení v dalších volbách pouze TOP 09, ve Slovinsku žádná z nově vzniklých stran. Budoucnost však ukáže, zda je takové konstatování odpovídající, neboť je nyní podloženo pouze výsledky jedněch voleb. V České republice můžeme také navíc vyzorovat daleko větší pokles podpory dvou nejsilnějších stran ČSSD a ODS než v případě velkých slovinských politických stran. Ve Slovinsku je totiž počet efektivních stran vyšší než v České republice, a tudíž se pokles podpory mezi ně více rozvrstvil a ve výsledku pro jednotlivé strany nebyl tak značný.

Můžeme říct, že i přes zásahy menších nově vzniklých politických stran pokoušejících se o destabilizaci stranických systémů zůstaly stranické systémy i nadále institucionalizovány, neboť dosavadní politické strany tvořící stranický systém i navzdory této skutečnosti obhájily své parlamentní postavení. Tímto jsme tedy vyvrátili námi předkládanou hypotézu v úvodu práce, protože jsme na základě měření míry institucionalizace došli k závěru, že je český i slovinský stranický systém v současné době dostatečně institucionalizovaný.

Do budoucna je dle našeho názoru ohledně stranických systémů zajímavé zkoumat, zda trend nových menších politických stran vymizí či budou přicházet stále nové subjekty, které na politické straně dlouho nevydrží a budou se stále mezi sebou obměňovat. Další z možností je, že některá z malých stran nabude na svém významu a stane se součástí institucionalizovaného českého a slovinského stranického systému. To je však otázkou diskuzí a prognóz, kdy nám konečnou odpověď dá až budoucí vývoj.

Seznam použitých zdrojů

Odborné publikace:

- CABADA, Ladislav, HLOUŠEK, Vít, JUREK, Petr. *Ztraceny v tranzici? Minulost a přítomnost politického stranictví ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2013. 213 s.
- CABADA, Ladislav, ŠANC, David. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 223 s.
- CABADA, Ladislav. *Politický systém Slovinska*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005. 271 s.
- FIALA, Petr, HERBUT, Ryszard. *Středoevropské systémy politických stran. Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003. 255 s.
- FIALA, Vlastimil a kol. *Politické strany Afriky, Asie a Latinské Ameriky: rysy politického stranictví*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. 392 s.
- FIALA, Vlastimil. *Institucionalizace mosambických politických stran a stranického systému*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2015. 288 s.
- FINK-HAFNER, Danica, HAČEK, Miro. *Demokratični prehodi I*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2000. 329 s.
- FINK-HAFNER, Danica, HAČEK, Miro. *Demokratični prehodi II*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2001. 291 s.
- FINK-HAFNER, Danica. *Politične stranke*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2001. 285 s.
- HLADKÝ, Ladislav. *Slovinsko*. Praha: Libri, 2010. 190 s.
- HLOUŠEK, Vít, KOPEČEK, Lubomír. *Konfliktní demokracie: moderní masová politika ve střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2004. 224 s.
- HLOUŠEK, Vít, KOPEČEK, Lubomír. *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada, 2010. 310 s.
- HUNTINGTON, P. Samuel. *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press. 1968. 488 s.
- KATZ, S. Richard, CROTTY, William (eds.). *Handbook of Party Politics*. London: Sage, 2006. 550 s.

- KUBÁT, Michal, LEBEDA, Tomáš. *O komparativní politologii a současné české politice*. Praha: Karolinum, 2014. 162 s.
- LINEK, Lukáš, LYONS, Pat. *Dočasná stabilita? Volební podpora politických stran v České republice v letech 1990–2010*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2013. 220 s.
- MAINWARING, Scott. *Rethinking Party Systems in the Third Wave of Democratization. The Case of Brazil*. Stanford: Stanford University Press, 1999. 390 s.
- PANEBIANCO, Angelo. *Political parties: organization and power*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988. 318 s.
- PŠEJA, Pavel. *Stranický systém České republiky. Politické strany a jejich vývoj 1989–1998*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 203 s.
- SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 466 s.
- STRMISKA, Maxmilián a kol. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005. 727 s.
- ŠEDO, Jakub. *Volební systémy postkomunistických zemí*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 419 s.
- VODIČKA, Karel, CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha: Portál, 2011. 486 s.

Časopisecké zdroje a sborníky:

- CABADA, Ladislav, KRAŠOVEC, Alenka. Podobnost institucionálních výběrů a podobnost výsledků? Příklad Slovinska a České republiky. *Politics in Central Europe*, 2012, roč. 8, č. 2, s. 52–80.
- CARBONE, Giovanni M. Political Parties and Party Systems in Africa: Themes and Research Perspectives. *World Political Science Review*, 2007, roč. 2, č. 3, s. 1–29.
- ČERVENKA, Jan. Stranický systém v restrukturalizaci? Volby 2010 v kontextu percepce politiky a politických stran českou veřejností. *Naše společnost*, 2011, roč. 9, č. 2, s. 44–59.
- ————. ————. *Sociologický časopis*, 2011, roč. 47, č. 1, s. 115–136.

- KRAŠOVEC, Alenka, CABADA, Ladislav. Kako smo si različni: značilnosti vladnih koalicij v Sloveniji, Češki republiki in na Slovaškem. *Teorija in praksa*, 2013, roč. 50, č. 5/6, s. 717–735.
- KRAŠOVEC, Alenka. Vývoj a charakteristiky koaličních dohod ve Slovinsku. *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni*, 2009, č. 3, s. 117–132.
- KUENZI, Michelle, LAMBRIGHT, Gina. Party System Institutionalization in 30 African Countries. *Party Politics*, 2001, roč. 7, č. 4, s. 437–468.
- KUSTEC LIPICER, Simona, TOŠ, Niko. Analiza volilnega vedenja in izbir na prvih predčasnih volitvah v državni zbor 2011. *Teorija in praksa*, 2013, roč. 50, č. 3/4, s. 503–529.
- MRKLAS, Ladislav, SOKOL, Petr. Úvod do volební geografie Slovinska ve druhé polovině 90. let. *Politologický časopis*, 2000, roč. 7, č. 4, s. 309–333.
- STAUBER, Jakub. Organizační vývoj nových politických stran v České republice pohledem teorie institucionalizace. *Acta Politologica*, 2015, roč. 7, č. 2, s. 133–155.
- ŠEDO, Jakub. Vybrané problémy kvantitativního výzkumu stability stranických systémů a jejich možná řešení. *European Electoral Studies*, 2011, roč. 6, č. 1, s. 63–74.

Internetové zdroje:

- *Alenka Bratušek predsednica stranke Zavezništvo AB (ZaAB)* [online]. delo.si, 31. května 2014 [cit. 1. března 2016]. Dostupné na <<http://www.delo.si/novice/politika/alenka-bratusek-predsednica-stranke-zaveznistvo-ab-zaab.html>>.
- *Janša: Z varčevalnimi ukrepi rešujemo situacijo, ki smo jo dobili v roke* [online]. rtvslo.si, 16. dubna 2012 [cit. 1. března 2016]. Dostupné na <<http://www.rtvsl.si/slovenija/jansa-z-varcevalnimi-ukrepi-resujemo-situacijo-ki-smo-jo-dobili-v-roke/281172>>.
- *Konec vlade Alenke Bratušek* [online]. delo.si, 8. května 2014 [cit. 1. března 2016]. Dostupné na <<http://www.delo.si/novice/politika/konec-vlade-alenke-bratusek.html>>.
- KOPEČEK, Lubomír. *Sarajevský atentát, nebo sarajevský syndrom?* [online]. revuepolitika.cz, 18. října 2010 [cit. 1. dubna 2016]. Dostupné na <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1360/sarajevsky-atentat-nebo-sarajevsky-syndrom>>.

- LIBNIK, Vid. *Miro Cerar bo premier, veliko presenečenje je Združena levica* [online]. siol.net, 13. července 2014 [cit. 3. března 2016]. Dostupné na <http://www.siol.net/novice/slovenija/volitve_2014/novice/2014/07/volitve2014rezultati.aspx>.
- MAVSAR, Ana, TOMŠE, Jan. *Janševa vlada padla. Alenka Bratušek nova mandatarka* [online]. siol.net, 27. února 2013 [cit. 1. března 2016]. Dostupné na <http://www.siol.net/novice/slovenija/2013/02/konstruktivna_nezaupnica_vlada.aspx>
- *Novým premiérem byl jmenován předseda ČSSD Bohuslav Sobotka* [online]. vlada.cz, 17. ledna 2014 [cit. 3. dubna 2016]. Dostupné na <<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/novym-premierem-byl-dnes-jmenovan-predseda-cssd-bohuslav-sobotka--115271/>>.
- *Rozpuštění Poslanecké sněmovny* [online]. psp.cz, 28. srpna 2013 [cit. 2. dubna 2016]. Dostupné na <<https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=5827>>.
- *SMC, SD in DeSUS „položili temeljni kamen“ novi vladi* [online]. rtvslo.si, 8. září 2014 [cit. 4. března 2016]. Dostupné na <<http://www.rtvlo.si/slovenija/smc-sd-in-desus-polozili-temeljni-kamen-novi-vladi/345833>>.
- STRMISKA, Maxmilián. *Scott Mainwaring a teorie stranických systémů ve třetí vlně demokratizace. Několik podnětů k diskusi* [online]. ceprs.com, 2000 [cit. 27. března 2016]. Dostupné na <<http://www.ceprs.com/clanek.php?ID=134>>.
- *Val nezadovoljstva se širi – danes novi protesti* [online]. delo.si, 30. listopadu 2012 [cit. 1. března 2016]. Dostupné na <<http://www.delo.si/novice/slovenija/val-nezadovoljstva-se-siri-danes-novi-protesti.html>>.
- *Volební výsledky. Český statistický úřad* [online]. volby.cz, [cit. 25. března 2016]. Dostupné na <<http://volby.cz/>>.
- *Volební výsledky. Državna volilna komisija* [online]. dvk-rs.si, [cit. 30. března 2016]. Dostupné na <<http://www.dvk-rs.si/index.php/si/>>.
- *Zeman přijal Nečasovu rezignaci a pověřil ho řízením vlády v demisi* [online]. ceskatelevize.cz, 17. června 2013 [cit. 2. dubna 2016]. Dostupné na <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1091667-zeman-prijal-necasovu-rezignaci-a-poveril-ho-rizenim-vlady-v-demisi>>.

Shrnutí

Tato práce si klade za cíl zmapovat, jakými zásadními změnami prošel v posledních letech stranický systém České republiky a Republiky Slovinsko. Pozornost je také věnována otázce, do jaké míry jsou oba stranické systémy institucionalizované a co vyvolává jejich případnou nestabilitu. Nejprve je v textu práce pojednáno o samotné definici stranického systému, teoretickém konceptu institucionalizace a o výběru relevantních indikátorů měření míry institucionalizace. Následně je pozornost zaměřena popisu vývoje českého a slovinského stranického systému od počátku 90. let do současné doby. Ústřední část práce představuje nástin možných faktorů ovlivňujících institucionalizaci stranického systému a měření její míry na základě vybraných indikátorů. Práce ve výsledku dospěje k závěru, zda jsou nebo nejsou stranické systémy námi vybraných zemí dostatečně institucionalizované.

Abstract

This theme aims to chart fundamental changes the party system of the Czech Republic and the Republic of Slovenia have gone through in recent years. Attention is also paid to the issue of extent to which both the party systems are institutionalized and what causes their potential instability. In the text of the thesis is firstly dealt with the definition of party system itself, institutionalization theoretical concept and selection of relevant indicators of measuring the degree of institutionalization. Subsequently, attention is focused on description of the development of Czech and Slovenian party system since the early 90s to the present time. The central part of the thesis presents an outline of possible factors influencing the institutionalization of the party system and measuring its rate based on selected indicators. The thesis concludes whether the party systems of selected countries are sufficiently institutionalized or not.

Seznam klíčových slov

Stranický systém, Česká republika, Republika Slovinsko, politická strana, vývoj stranického systému, indikátory měření míry institucionalizace, stabilita, míra institucionalizace stranického systému.

Keyword list

Party system, Czech Republic, Republic of Slovenia, political party, development of party system, indicators of measuring the degree of institutionalization, stability, degree of institutionalization of party system.